

RIC EN MISERICÒRDIA

Carta encíclica «dives in misericòrdia» de Joan Pau II.

Als bisbes, als sacerdots i als fidels de tota l'Església catòlica.
Venerables germans, estimadíssims fills i filles: Salut i benedicció apostòlica.

I

QUI EM VEU A MI, VEU EL PARE

(cf. Jo 14:9)

1. Revelació de la misericòrdia.

«RIC EN MISERICÒRDIA»¹ és el Déu que Jesucrist ens ha revelat com a Pare; és precisament el seu Fill qui ens l'ha manifestat i fet conèixer en sí mateix.² Per això és digne de ser recordat aquell moment en què Felip, un dels dotze apòstols, adreçant-se al Crist, li digué: «Senyor, mostreu-nos el Pare, i això ens basta»; Jesús li respongué: «Tant de temps fa que estic amb vosaltres i no m'heu conegut? Qui m'ha vist a mi ha vist el Pare»³ Aquestes paraules foren pronunciades en el discurs de comiat, al final de la cena pasqual, a la qual van seguir els esdeveniments d'aquells dies sants en què havia de quedar corroborat una vegada per sempre el fet que «Déu, que és ric en misericòrdia, pel gran amor amb què ens va estimar, i essent nosaltres morts als nostres pecats, ens donà vida pel Crist».⁴

Seguint els ensenyaments del concili Vaticà II i en correspondència amb les necessitats particulars del nostre temps, vaig dedicar l'encíclica *Redemptor hominis* a la veritat sobre l'home, veritat que ens és revelada en el Crist, en tota la seva plenitud i profunditat. Una exigència no menys important, en aquests temps crítics i no gens fàcils, m'empeny a descobrir una vegada més en el mateix Crist el rostre del Pare, que és «misericordiós i Déu de tot consol».⁵ Efectivament, a la constitució *Gaudium et spes* llegim: «El Crist, el nou Adam..., manifesta plenament l'home a l'home mateix i li descobreix la sublimitat de la seva vocació»; i això ho fa «en la mateixa revelació del misteri del Pare i del seu amor».⁶ Les paraules citades són un clar testimoniatge que la manifestació de l'home en la plena dignitat de la seva natura no pot tenir lloc sense la referència – no sols conceptual, sinó també íntegrament existencial- a Déu. L'home i la seva vocació suprema es mostren en el Crist *mitjançant* la revelació del misteri del Pare i del seu amor.

Per això mateix, és convenient ara que girem l'esguard vers aquest misteri. Ho suggereixen múltiples experiències de l'Església i de l'home contemporani; ho exigeixen també les crides de tants cors humans, amb llurs sofriment i esperances, llurs angoixes i expectació. Si és veritat que tot home és en un cert sentit el camí de l'Església –com vaig dir a l'encíclica *Redemptor hominis-*, al mateix temps l'Evangelí i tota la Tradició ens indiquen constantment que hem de recórrer aquest camí amb cada home, tal com el Crist

¹ Cf. Ef 2:4.

² Cf. Jo 1:18; He 1:1s.

³ Jo 14:8s.

⁴ Ef 2:4s.

⁵ 2C 1:3.

⁶ Const. Past. *Gaudium et Spes*, 22: AAS 58 (1966), p. 1041.

l'ha marcat, tot revelant en si mateix el Pare junt amb el seu amor.⁷ En Jesucrist, caminar cap a l'home tal com li ha estat confiat una vegada per sempre a l'Església en el context mutable dels temps, és simultàniament un caminar a l'encontre del Pare i del seu amor. El concili Vaticà II ha confirmat aquesta veritat segons les exigències dels nostres temps.

Com més se centri en l'home la missió desenrotllada per l'Església; com més sigui, per dir-ho així, antropocèntrica, més ha de corroborar-se i acomplir-se teocèntricament, és a dir, més ha d'orientar-se al Pare en el Crist Jesús. Mentre els diversos corrents del passat i del present del pensament humà han estat i continuen essent propensos a dividir i àdhuc a contraposar el teocentrisme i l'antropocentrisme, l'Església, en canvi, seguint el Crist, mira d'unir-los en la història de l'home d'una manera orgànica i profunda. Aquest és també un dels principis fonamentals, i potser el més important, del magisteri de l'últim Concili. Si, doncs, en la fase actual de la història de l'Església ens proposem com a tasca preeminent *posar en obra la doctrina* d'aquest gran Concili, consegüentment hem de tornar a aquest principi amb fe, amb esperit obert i amb el cor. En la meua esmentada encíclica ja vaig mirar de posar en relleu que l'aprofundiment i l'enriquiment amb múltiples formes de la consciència de l'Església – com a fruit del mateix Concili-, ha d'obrir més amplament la nostra intel·ligència i el nostre cor al Crist mateix. Avui vull afegir que l'obertura al Crist, que com a Redemptor del món «revela plenament l'home al mateix home», no pot ser efectiva si no és a través d'una referència cada vegada més madura al Pare i al seu amor.

2. Encarnació de la misericòrdia

Déu, «que habita una llum inaccessible»,⁸ parla alhora a l'home amb el llenguatge de tot el cosmos: «En efecte, des de la creació del món, allò que és invisible de Déu, el seu etern poder i la seva divinitat, ens són coneguts per mitjà de les seves obres».⁹ Aquest coneixement indirecte i imperfecte, obra de l'enteniment que cerca Déu per mitjà de les criatures a través del món visible, no és encara «visió del Pare». «Déu, no l'ha vist mai ningú», escriu sant Joan per donar major relleu a la veritat segons la qual «precisament el Fill unigènit que és al si del Pare, aquest l'ha revelat».¹⁰ Aquesta «revelació» manifesta Déu en l'insondable misteri del seu ésser – u i tri- embolcallat de «llum inaccessible».¹¹ Això no obstant, per mitjà d'aquesta «revelació» del Crist coneixem Déu, sobretot en la seva relació d'amor envers l'home: en la seva «filantropia».¹² És justament ací on «les seves perfeccions invisibles es fan d'una manera especial «visibles», incomparablement més visibles que a través de totes les altres «obres acomplertes per ell»: aquestes perfeccions es fan *visibles en el Crist i pel Crist*, a través de les seves accions i les seves paraules i, finalment, mitjançant la seva mort a la creu i la seva resurrecció.

D'aquesta manera, en el Crist i pel Crist, es fa particularment visible Déu en la seva misericòrdia, és a dir, es posa en relleu l'atribut de la divinitat, que ja l'Antic Testament, servint-se de diversos conceptes i termes, va definir com a *misericòrdia*. El Crist dóna un significat definitiu a tota la tradició veterotestamentària de la misericòrdia divina. No

⁷ Cf. *ibid.*

⁸ 1 Tm 6: 16.

⁹ Rm 1:20

¹⁰ Jo 1: 18

¹¹ 1 Tm 6:16.

¹² Tt 3:4.

solament en parla i l'explica valent-se de semblances i paràboles, sinó que, a més i sobretot, *ell mateix l'encarna i la personifica. Ell mateix és, en certa manera, la misericòrdia*. A aquell qui la veu i la troba en ell, Déu se li fa concretament «visible» com a Pare «ric en misericòrdia». ¹³

La mentalitat contemporània, potser més que la de l'home del passat, sembla oposar-se al Déu de la misericòrdia i tendeix a marginalitzar de la vida i arrencar del cor humà la idea mateixa de la misericòrdia. La paraula i el concepte de «misericòrdia» semblen produir un cert malestar en l'home, el qual, gràcies als avenços tan enormes de la ciència i de la tècnica, s'ha fet amor de la tella i l'ha dominada molt més que en el passat. ¹⁴ Aquest domini sobre la terra, entès potser unilateralment i superficial, sembla que no deixa espai a la misericòrdia. Respecte a això, podem recórrer tanmateix d'una manera profitosa a la imatge «de la condició de l'home en el món contemporani», tal com és dibuixada al començ de la constitució *Gaudium et spes*. Entre altres, hi llegim les frases següents: «D'aquesta manera, el món modern apareix al mateix temps poderós i feble, capaç del millor i del pitjor, perquè té obert el camí per a optar entre la llibertat i l'esclavitud, entre el progrés i el retrocés, entre la fraternitat i l'odi. L'home sap prou bé que té a la mà adreçar correctament les forces que ha desencadenat i que poden aixafar-lo o ser-li de profit». ¹⁵

La situació del món contemporani no solament palesa unes transformacions que produeixen l'esperança *d'un futur millor de l'home sobre la terra*, sinó que també revela moltes amenaces, que superen moltíssim les conegudes fins ara. Sense parar de denunciar aquestes amenaces en diverses circumstàncies (com a les intervencions davant l'ONU, la UNESCO, la FAO i en altres llocs), l'Església ha d'examinar-les al mateix temps a la llum de la veritat rebuda de Déu.

Revelada en el Crist, la veritat sobre Déu com a «Pare de la misericòrdia»¹⁶ ens permet de «veure'l» especialment proper a l'home, sobretot quan sofreix, quan es troba amenaçat en el nucli mateix de la seva existència i de la seva dignitat. Per aquest motiu, en la situació actual de l'Església i del món, molts homes i molts ambients guiats per un viu sentit de fe s'adrecen, jo diria gairebé espontàniament, a la misericòrdia de Déu. Estan empesos certament a fer-ho pel Crist mateix, el qual, per mitjà del seu Esperit, actua en l'íntim dels cors humans. En efecte, revelat per ell, el misteri de Déu «Pare de la misericòrdia» constitueix, en el context de les amenaces actuals contra l'home, com una crida singular adreçada a l'Església.

En la present encíclica desitjo acollir aquesta crida; desitjo recórrer al llenguatge etern- i al mateix temps incomparable per la seva senzillesa i la seva profunditat- de la revelació i de la fe, per expressar precisament amb ell una vegada més, davant Déu i els homes, les grans preocupacions del nostre temps.

En efecte, la revelació i la fe ens ensenyen no tant a meditar en abstracte el misteri de Déu com a «Pare de la misericòrdia» com a recórrer a aquesta mateixa misericòrdia en nom del Crist i en unió amb ell. ¿No ha dit potser el Crist que el nostre Pare, que «veu en el

¹³ Cf. Ef 2 i 4.

¹⁴ Cf. Gn 1:28.

¹⁵ Const. Past. *Gaudium et Spes*, 9: AAS 58 (1966), p.1032.

¹⁶ 2C 1:3

secret»,¹⁷ espera, diríem contínuament, que nosaltres, recorrent-hi en tota necessitat, escrutem cada vegada més el seu misteri: el misteri del Pare i del seu amor?¹⁸

Desitjo, doncs, que aquestes consideracions facin més proper a tothom aquest misteri i que siguin al mateix temps una crida vibrant de l'Església a la misericòrdia, de la qual l'home i el món contemporani tenen tanta necessitat. I en tenen necessitat, encara que sovint no ho sàpiguen.

II

MISSATGE MESSIÀNIC

3. Quan el Crist començà a obrar i a ensenyar.

Davant els seus conciutadans a Natzaret, el Crist fa al·lusió a les paraules del profeta Isaïes: «L'Esperit del Senyor reposa damunt meu, perquè m'ha ungit per anunciar la bona nova als pobres; m'ha enviat a predicar als captius la llibertat; als cecs el retorn de la vista; per posar en llibertat els oprimits, per anunciar un any de gràcia del Senyor»¹⁹ Aquestes frases, segons Lluc, són la seva primera declaració messiànica, a la qual segueixen els fets i les paraules coneguts a través de l'Evangelí. A través d'aquests fets i d'aquestes paraules, el Crist fa present el Pare entre els homes. És altament significatiu que aquests homes siguin en primer lloc els pobres, mancats de mitjans de subsistència, els privats de llibertat, els cecs que no veuen la bellesa de la creació, els qui viuen en aflicció de cor o penen a causa de la injustícia social, i finalment els pecadors. En relació amb aquests especialment, el Crist es converteix sobretot en signe llegible de Déu, que és amor; esdevé signe del Pare. En aquest signe visible, igual que els homes d'aleshores, també els homes del nostre temps poden veure el Pare.

És significatiu que, quan els missatgers enviats per Joan Baptista arribaren on era Jesús per preguntar-li: «¿Ets tu el qui ha de venir o n'hem d'esperar un altre?»,²⁰ ell, recordant el mateix testimoni amb què havia inaugurat els seus ensenyaments a Natzaret, respongués: «Aneu a contar a Joan el que heu vist i sentit: els cecs hi veuen, els coixos caminen, els leprosos són purificats, els sords hi senten, els morts ressusciten, els pobres reben l'anuncia de la bona nova», per concloure dient: «i benaurat el qui no s'escandalitzarà de mi».²¹

Jesús, sobretot amb el seu estil de vida i amb les seves accions, ha demostrat com *en el món* en què vivim *hi és present l'amor*, l'amor operant, l'amor que s'adreça a l'home i abraça tot allò que forma la seva humanitat. Aquest amor es fa notar particularment en el contacte amb el sofriment, la injustícia, la pobresa; en el contacte amb tota la «condició humana» històrica, que de diverses maneres manifesta la limitació i la fragilitat de l'home, ja física, ja moral. Amb raó el mode i l'àmbit en què és manifesta l'amor són anomenats «misericòrdia» en el llenguatge bíblic.

¹⁷ Mt 6:4,6,18.

¹⁸ Cf. Ef 3:18; també Lc 11: 5-13.

¹⁹ Lc 4:18s.

²⁰ Lc 7: 19.

²¹ Lc 7:22s.

El Crist, doncs, revela Déu, que és Pare, que és «amor», com dirà sant Joan en la seva primera carta; ²² revela Déu «ric en misericòrdia», com llegim en sant Pau. ²³ Aquesta veritat, més que tema d'ensenyament, constitueix una realitat que el Crist ens ha fet present. *Fer present el Pare com a amor i misericòrdia* és, en la consciència del Crist mateix, la prova fonamental de la seva amissió de Messies; ho corroboren les paraules pronunciades per ell primer a la sinagoga de Natzaret i més tard davant els seus deixebles i els enviats per Joan Baptista.

Partint d'aquesta manera de manifestar la presència de Déu, que és Pare, amor i misericòrdia, Jesús fa de la misericòrdia un dels *temes* principals de la *predicació*. Com de costum, també ací ensenya preferentment «en paràboles», perquè aquestes expressen millor l'essència mateixa de les coses. Que basti recordar la paràbola del fill pròdig ²⁴ o la del bon samarità ²⁵ i també- com a contrast- la paràbola del servent pervers. ²⁶ Són molts els passatges dels ensenyaments del Crist que posen de manifest l'amor-misericòrdia sota un aspecte sempre nou. Que basti tenir davant els ulls el Bon Pastor en cerca de l'ovella esgarriada ²⁷ o la dona que escombra la casa buscant la dracma perduda. ²⁸ L'evangelista que tracta amb detall aquests temes en els ensenyaments del Crist és sant Lluç, l'evangelista del qual ha merescut de ser anomenat «l'evangelista de la misericòrdia».

Quan hom parla de la predicació es planteja un problema d'importància capital pel que fa al significat dels termes i al contingut del concepte, sobretot del *concepte de «misericòrdia»* (*en la seva relació amb el concepte d'«amor»*). Comprendre aquests continguts és la clau per a entendre la realitat mateixa de la misericòrdia. I és això el que ens importa de debò. Tot amb tot, abans de dedicar ulteriorment una part de les nostres consideracions a aquest tema, és a dir, abans d'establir el significat dels vocables i el contingut propi del concepte de «misericòrdia», cal constatar que el Crist, en revelar l'amor-misericòrdia. Aquesta exigència forma part del nucli mateix del missatge messiànic i constitueix l'essència de l'*ethos* evangèlic. El Mestre ho expressa, sigui a través del manament definit per ellcom «el més gran», ²⁹ sigui en forma de benedicció, quan en el Sermó de la muntanya proclama: «Benaurats els misericordiosos, perquè obtindran misericòrdia». ³⁰

D'aquesta manera, el missatge messiànic sobre la misericòrdia conserva una particular dimensió divino-humana. El Crist- com a acompliment que és de les profecies messiàniques-, en convertir-se en l'encarnació de l'amor, que es manifesta amb una força peculiar respecte als qui sofreixen, als infeliços i als pecadors, fa present i revela d'aquesta manera més plenament el Pare, que és Déu «ric en misericòrdia». Així mateix, en convertir-se per als homes en model de l'amor misericordiós envers els altres, el Crist proclama amb les obres, més que no pas amb les paraules, l'apel·lació a la misericòrdia, que és un dels elements que componen essencialment l'*ethos* evangèlic. En aquest cas no es tracta només de complir un manament o una exigència de natura ètica, sinó també de satisfer una condició d'importància capital, a fi que Déu pugui revelar-se en la seva misericòrdia envers l'home: «Els misericordiosos... obtindran misericòrdia».

²² 1Jo 4:16

²³ Cf. Ef 2 i 4.

²⁴ Lc 15:11-32.

²⁵ Lc 10: 30-37.

²⁶ Mt 15: 25-35.

²⁷ Mt 18:12 ss; Lc 15: 3-7.

²⁸ Lc 15:8ss.

²⁹ Mt 22:38.

³⁰ Mt 5:7.

III

L'ANTIC TESTAMENT

4. El concepte de «misericòrdia» té a l'Antic Testament una història llarga i rica. Hem de remuntar-nos-hi per què resplendeixi més plenament la misericòrdia revelada pel Crist. En revelar-la amb les seves obres i amb els seus ensenyaments, s'adreçava a homes que no sols coneixen el concepte de misericòrdia sinó que a més, *com a poble de Déu de l'Antiga Aliança*, havien tret de la seva història plurisecular *una experiència peculiar de la misericòrdia de Déu*. Aquesta experiència era social i comunitària, com també individual i interior.

Efectivament, Israel fou el poble de l'aliança amb Déu, aliança que trencà moltes vegades. Quan al seu torn adquiria consciència de la pròpia infidelitat – i al llarg de la història d'Israel no falten profetes i homes que desvetllen una tal consciència-, apel·lava a la misericòrdia. Sobre això els llibres de l'Antic Testament ens ofereixen moltíssims testimoniatges. Entre els fets i els textos de major relleu poden ser recordats: el començ de la història dels jutges,³¹ l'oració de Salomó en inaugurar el temple,³² una part de la intervenció profètica de Miquees,³³ les consoladores garanties ofertes per Isaïes,³⁴ la súplica dels hebreus exiliats,³⁵ la renovació de l'aliança després del retorn de l'exili.³⁶

És significatiu que els profetes en llur predicació posin la misericòrdia – a la qual recorren sovint per raó dels pecats del poble- en connexió amb la imatge incisiva de l'amor per part de Déu. El Senyor estima Israel amb l'amor d'una elecció única, semblant a l'amor d'un espòs,³⁷ i per això perdona les seves culpes i àdhuc les seves infidelitats i les seves traïcions. Davant la penitència i la conversió autèntica, torna a establir el seu poble en la seva gràcia.³⁸ En l'ensenyament dels profetes *la misericòrdia significa una potència especial de l'amor, que preval per damunt del pecat i de la infidelitat* del poble elegit.

En aquest ampli context «social», la misericòrdia apareix com un element correlatiu de l'experiència interior de les persones en particular, que es troben en estat de culpa o sofreixen tota classe de desventures. *Tant el mal físic com el mal moral o pecat fan* que els fills i filles d'Israel s'adrecin al Senyor implorant la seva misericòrdia. Així ho fa David, amb la consciència de la gravetat de la seva culpa.³⁹ I així ho fa també Job, després de les seves rebel·lions, enmig de la seva tremenda desventura.⁴⁰ A ell s'adreça igualment Ester, conscient de l'amenaça mortal al seu poble.⁴¹ Podem veure en els llibres de l'Antic Testament molts altres exemples.⁴²

³¹ Cf. Jtg 3:7ss.

³² Cf. 1 R 8:22-53.

³³ Cf. Mi 7: 18ss.

³⁴ Cf. Is 1:18; 51:4-16.

³⁵ Cf. Ba 2:11-3:8.

³⁶ Cf. Ne 9.

³⁷ Cf. per exemple, Os 2:21-25; Is 54:6ss.

³⁸ Cf. Jr 31:20; Ex 39: 25-29.

³⁹ Cf. 2S 11; 12; 24:10.

⁴⁰ Cf. Job arreu.

⁴¹ Est 4: 17k ss.

⁴² Cf. Per exemple, Ne 9:30ss; Tb 3:2s, 11s; 8: 16s; 1M 4:24.

A l'origen d'aquesta multiforme convicció comunitària i personal, com pot ser comprovat per tot l'Antic Testament al llarg dels segles, es col·loca l'experiència fonamental del poble escollit, viscuda en temps de l'èxode: el Senyor veié la misèria del seu poble, reduït a l'esclavitud, sentí el seu crit, conegué les seves angoixes i decidí alliberar-lo.⁴³ En aquest acte de salvació duta a terme pel Senyor, el profeta hi sap reconèixer el seu amor i la seva compassió.⁴⁴ És aquí precisament on arrela la confiança de tot el poble i de cadascun dels seus membres en la misericòrdia divina, que es pot invocar en circumstàncies dramàtiques.

A això s'afegeix el fet que la misèria de l'home és també el seu pecat. El poble de l'Antiga Aliança conegué aquesta misèria des dels temps de l'èxode, quan aixecà el vedell d'or. Damunt d'aquest gest de ruptura de l'aliança triomfà el Senyor mateix, quan es manifestà solemnement a Moisès com a «Déu de tendresa i de gràcia, lent per a la ira i ric en misericòrdia i fidelitat».⁴⁵ És en aquesta revelació central on el poble escollit i cadascun dels seus membres trobaran, després de tota la seva culpa, la força i la raó per adreçar-se al Senyor amb la finalitat de recordar-li allò que ell havia revelat de si mateix⁴⁶ i per implorar el seu perdó.

I així, tant en els seus fets com en les seves paraules, el Senyor ha revelat la seva misericòrdia des dels inicis del poble que escollí per a si mateix i, al llarg de la història, aquest poble s'ha confiat contínuament, tant en les desgràcies com en la presa de consciència del seu pecat, al Déu de les misericòrdies. Tots els matisos de l'amor es manifesten en la misericòrdia del Senyor envers els seus: ell és llur pare,⁴⁷ ja que Israel és el seu fill primogènit;⁴⁸ ell és també espòs d'aquella que el profeta anuncia amb un nom nou, *ruhamah*, «molt estimada», perquè serà tractada amb misericòrdia.⁴⁹

Fins i tot quan, exasperat per la infidelitat del seu poble, el Senyor decideix acabar amb ell, la tendresa i l'amor generós envers el poble triomfen encara sobre la seva còlera.⁵⁰ És fàcil aleshores entendre perquè els salmistes, quan desitgen cantar les lloances més sublimes del Senyor, entonen himnes al Déu de l'amor, de la tendresa, de la misericòrdia i de la fidelitat.⁵¹

De tot això es dedueix que la misericòrdia no pertany únicament al concepte de Déu, sinó que és quelcom que caracteritza la vida de tot el poble d'Israel i també dels seus propis fills i filles: *és el contingut de la intimitat amb el Senyor*, el contingut del seu diàleg amb ell. Sota aquest aspecte precisament la misericòrdia és expressada en els llibres de l'Antic Testament amb una gran riquesa de fórmules. Seria potser difícil buscar en aquests llibres una resposta purament teòrica a la pregunta sobre en què consisteix la misericòrdia en si. Això no obstant, ja la *terminologia* que hi és emprada pot dir-nos molt sobre això.⁵²

⁴³ Cf. Ex 3:7 s.

⁴⁴ Cf. Is 63:9.

⁴⁵ Ex 34:6.

⁴⁶ Cf. Nm 14:18; 2 P 30: 9; Ne 9: 17; Ps 86 (85): 15; Sa 15:1; Ecli 2:11; Jl 2:13.

⁴⁷ Cf. Is 63: 16.

⁴⁸ Cf. Ex 4: 22.

⁴⁹ Cf. Os 2:3.

⁵⁰ Cf. Os 11:7 ss; Jr 31:20; Is 54:7s.

⁵¹ Cf. Ps 103 (102) i 145 (144).

⁵² Per a definir la misericòrdia, els llibres de l'Antic Testament empen sobretot dues expressions, cadascuna de les quals té un matís semàntic diferent. Primerament, hi ha el terme *hesed*, que indica una profunda actitud de «bondat». Quan indica les relacions entre dos homes, aquests són no solament benvolents l'un envers l'altre, sinó al mateix temps recíprocament fidels per raó d'un compromís interior, i doncs, també *en virtut d'una fidelitat amb si mateix*. Si *hesed* significa també "gràcia" o

“amor”, és precisament sobre la base d’una tal *fidelitat*. El fet que aquest compromís tingui un caràcter no solament moral, sinó quasi jurídic, no canvia res. Quan, a l’Antic Testament, el mot *hesed* és referit al Senyor, això s’esdevé sempre en relació amb l’aliança que Déu ha clos amb Israel. Per part de Déu, aquesta aliança fou un do i una gràcia per a Israel. Amb tot, donat que en coherència amb l’aliança closa Déu s’havia compromès a respectar-la, *hesed* adquiria, en un cert sentit, un contingut legal. El compromís jurídic per part de Déu deixava d’obligar-lo, quan Israel trencava l’aliança i no en respectava les condicions. Però precisament aleshores *hesed*, deixant de ser una obligació jurídica, revelava el seu aspecte més profund: es manifestava tal com era al començament, és a dir, com un amor que dóna, un amor més potent que la traïció, una gràcia més forta que el pecat.

Aquesta fidelitat envers la “filla del meu poble” infidel (cf. Lm 4: 3, 6) és en definitiva, *per part de Déu, fidelitat a si mateix*. Això resulta evident sobretot en el recurs freqüent del binomi *hesed we’emet* (gràcia i fidelitat), que hom podria considerar com una endiadi (cf. Per exemple Ex 34:6; 2S 2:6; 15:20; Ps 25(24):10; 40 (39): 11-12; 85(84):11; 138 (137):2; Mi 7: 20). No és pas a causa de vosaltres que actuo així, casa d’Israel, sinó que és pel meu sant nom” (Ez 36:22). Així Israel, ple de faltes per haver infringit l’aliança, no pot pretendre de tenir dret a la *hesed* de Déu fonamentant-se en una justícia legal; tanmateix pot i ha de continuar esperant i tenint confiança d’obtenir-la, perquè el Déu de l’aliança és realment “responsable del seu amor”. El gruïd d’un tal amor és el perdó i la restauració de la gràcia, el restabliment de l’aliança interior.

El segon mot que en la terminologia de l’Antic Testament serveix per a definir la misericòrdia és *rahamim*. Té un matís diferent del terme *hesed*. Mentre que aquest darrer posa en evidència els caràcters de la fidelitat a si mateix i de la “responsabilitat del propi amor”, *rahamim*, ja en la seva arrel, denota l’amor de la mare (*rehem*= el sí matern). Del lligam molt profund i originari, i àdhuc de la unitat que lliga la mare al fill neix una relació particular amb ell, un amor tot especial. D’aquest amor es pot dir que és totalment gratuït, que no és pas el fruit d’un mèrit, i que, sota aquest aspecte, constitueix una necessitat interior; és una exigència del cor. És una variant quasi “femenina” de la fidelitat masculina a si mateix, expressada per la *hesed*. Amb aquest rerefons psicològic, *rahamim* engendra una gamma de sentiments, entre els quals es troben la bondat i la tendresa, la paciència i la comprensió, és a saber, la promptitud a perdonar.

L’Antic Testament atribueix al Senyor precisament aquests caràcters quan parla d’ell emprant el terme *rahamim* Llegim a Isaïes: “¿Una mare s’oblidarà del nen que té al pit, i no s’apiadarà del fill de les seves entranyes? Però, ni que cap se n’oblidés, jo no m’oblidaria mai de tu”(Is 49:15). Aquest amor, fidel i invencible gràcies a la força. Aquest amor, fidel i invencible gràcies a la força misteriosa de la maternitat, és expressat en els textos veterotestamentaris de diverses maneres: com a salvació dels perills, especialment dels que vénen dels enemics; però també com a perdó dels pecats – dels individus o de tot Israel-, i finalment, en la promptitud a complir la promesa i l’esperança (escatològiques), malgrat la infidelitat humana, com llegim al llibre d’Osees: “Els guariré de llur infidelitat, els estimaré de tot cor” (Os 14:5).

En la terminologia de l’Antic Testament trobem altres expressions, referides diversament al mateix contingut fonamental. Amb tot, les dues precedents mereixen una atenció particular. S’hi manifesta clarament llur aspecte *antropomòrfic originari*: en considerar la misericòrdia divina, els autors bíblics se serveixen de les paraules que corresponen a la consciència i a l’experiència de llurs contemporanis. La terminologia grega de la versió dels Setanta mostra una riquesa inferior a la de la versió hebraica: no ofereix, doncs, tots els matisos semàntics propis del text original. En tot cas, el Nou Testament construeix damunt la riquesa i la profunditat que ja caracteritzaven l’Antic.

D’aquesta manera heretem de l’Antic Testament – com en una síntesi especial- no solament la riquesa de les expressions utilitzades pels seus llibres per a definir la misericòrdia divina, sinó també una “psicologia” de Déu específica, òbviament antropomòrfica: *la imatge corprenedora del seu amor* que, en contacte amb el mal i en particular amb el pecat de l’home i del poble, *es manifesta com a misericòrdia*. Aquesta imatge és composta, a més a més del contingut general del verb *hânan*, del contingut de *hesed* i del de *rahamim*. El terme *hânan*, expressa un concepte més ampli; significa, en efecte, la manifestació de la gràcia, que comporta, per dir-ho així, una predisposició constant, magnànima, benèvola i plena de clemència.

Ultra aquests elements semàntics fonamentals, el concepte de misericòrdia a l’Antic Testament és també compost del que expressa el verb *hâmal*, que significa literalment “perdonar la vida” (a l’enemic vençut”), però també “manifestar pietat i compassió i, doncs, perdó i remissió de la culpa. També el terme *hûs* expressa pietat i compassió, però sobretot en sentit afectiu. Aquests termes apareixen als

L'Antic Testament proclama la misericòrdia del Senyor servint-se de múltiples termes de significat afí entre ells; es diferencien en llur contingut peculiar, però *convergeixen* – *podríem dir* – cap a un únic contingut fonamental per a expressar la seva riquesa transcendental i al mateix temps acostar-la a l'home sota aspectes distints. L'Antic Testament anima els homes desventurats, en primer lloc aquells que viuen sota el pes del pecat- així com tot Israel que s'havia adherit a l'aliança amb Déu- , a recórrer a la misericòrdia i els concedeix de comptar-hi.: la recorda en els moments de caiguda i de desconfiança. Tot seguit, dóna gràcies i glòria cada vegada que s'ha manifestat i s'ha acomplert, sigui en la vida del poble, sigui en la vida de cada individu.

D'aquesta manera, la misericòrdia es contraposa en un cert sentit a la justícia divina i es revela en multitud de casos no sols més poderosa sinó també més profunda que ella. Ja l'Antic Testament ensenya que, si bé la justícia és una autèntica virtut humana i si bé en Déu significa la perfecció transcendent, l'amor és tanmateix més «gran» que ella: és superior en el sentit que és primer i fonamental.

L'amor, per dir-ho així, condiona la justícia, i en definitiva la justícia és servidora de la caritat. La primacia i la superioritat de l'amor respecte a la justícia (cosa que és característica de tota la revelació) *es manifesten* precisament a través de la *misericòrdia*. Això semblà tan clar als salmistes i als profetes que el terme mateix de *justícia* acabà per significar la salvació duta a terme pel Senyor i la seva misericòrdia. ⁵³*La misericòrdia difereix de la justícia, però no hi està en contradicció*, sempre que admetem en la història de l'home- com ho fa l'Antic Testament- la presència de Déu, el qual, ja com a creador, s'ha vinculat amb especial amor a la seva criatura. L'amor, per la seva natura, exclou l'odi i el desig de mal respecte a aquell que una vegada ha fet donació de si mateix: *nihil odisti eorum quae fecisti*, «res no avorreixes d'allò que has fet». ⁵⁴ Aquestes paraules indiquen el fonament profund de la relació entre la justícia i la misericòrdia en Déu, en les seves relacions amb l'home i amb el món. Ens diuen que hem de buscar les arrels vivificants i les raons íntimes d'aquesta relació remuntant-nos al «començament» *en el misteri mateix de la creació*. Ja en el context de l'Antiga Aliança anuncien per endavant la plena revelació de Déu que «és amor». ⁵⁵

Amb el misteri de la creació està vinculat *el misteri de l'elecció*, que ha plasmat de manera peculiar la història del poble que té per pare espiritual Abraham en virtut de la seva fe. Amb tot, a través d'aquest poble que camina al llarg de la història tant de l'Antiga Aliança com de la Nova, aquest misteri de l'elecció es refereix a cada home, a tota la gran família humana: «Amb amor etern t'he estimat, per això t'he atret amb misericòrdia.» ⁵⁶ Encara que es retirin les muntanyes..., el meu amor no s'apartarà de tu, ni la meva aliança de pau vacil·larà». ⁵⁷ Aquesta veritat, anunciada un dia a Israel, conté la perspectiva de la història entera de l'home, *perspectiva* que és al mateix temps *temporal i escatològica*. ⁵⁸ El Crist revela el Pare en la mateixa perspectiva i en un terreny ja preparat, com ho demostren llargues pàgines dels escrits de l'Antic Testament. Al final d'una revelació així, a la vigília de la seva mort, va dirà a l'apòstol Felip aquestes memorables paraules: «¿Tant de

textos bíblics més rarament per a traduir la misericòrdia. A més, cal subratllar el terme ja esmentat 'emet, que significa en primer lloc "solidesa, seguretat" (en el grec dels Setanta: "veritat") i després "fidelitat", i d'aquesta manera sembla vinculat al contingut semàntic propi del mot *hesed*.

⁵³ Cf. Ps 40 (39): 11; 98 (97): 2s; Is 45:21; 51: 5, 8; 56:1.

⁵⁴ Sa 11:24.

⁵⁵ 1 Jo 4: 8, 16.

⁵⁶ Jr 31:3.

⁵⁷ Is 54:10.

⁵⁸ Jo 4:2,11; Ps 145:9; Ecli 18:8-14; Sa 11:23-12:1.

temps fa queestic amb vosaltres, i no m'heu conegut? Qui m'ha vist a mi ha vist el Pare».
59

IV

LA PARÀBOLA DEL FILL PRÒDIG

5. Analogia.

Ja al llindar del Nou Testament ressona l'evangeli de sant Lluç amb una correspondència singular entre dos termes referents a la misericòrdia divina, en els quals es reflecteix intensament tota la tradició veterotestamentària. Aquí troben expressió aquells continguts semàntics vinculats a la terminologia diferenciada dels llibres antics. Heus ací *Maria*, que, entrant a casa de Zacaries, proclama amb tota la seva ànima la grandesa del Senyor «per la seva misericòrdia», de la qual «de generació en generació» es fan partícips els homes que viuen en el temor de Déu. Poc després, recordant l'elecció d'Israel, proclama la misericòrdia de la qual «es recorda» des de sempre el qui l'escollí a ella.⁶⁰ Successivament, en néixer Joan Baptista, a la mateixa casa el seu pare *Zacaries*, beneïnt el Déu d'Israel, glorifica la misericòrdia que ha concedit «als nostres pares i s'ha recordat de la seva santa aliança».⁶¹

En els ensenyaments del Crist mateix, aquesta imatge heretada de l'Antic Testament se simplifica i al mateix temps s'aprofundeix. Això és potser més evident en la paràbola del fill pròdig,⁶² on l'essència de la misericòrdia divina –encara que la paraula «misericòrdia» no s'hi trobi –és expressada d'una manera particularment límpida. Hi contribueix no sols la terminologia, com en els llibres veterotestamentaris, sinó l'analogia que permet de comprendre més plenament el misteri mateix de la misericòrdia com a drama profund, que es desenrotlla entre l'amor del pare i la prodigalitat i el pecat del fill.

Aquell fill, que rep del pare la part de patrimoni que li correspon i abandona la casa per malgastar-la en un país llunyà, «vivint dissolutament», és en un cert sentit l'home de tots els temps, començant per aquell que primerament va perdre l'herència de la gràcia i de la justícia original. L'analogia és en aquest punt molt àmplia. La paràbola toca indirectament tota classe de ruptures de l'aliança d'amor, tota pèrdua de la gràcia, tot pecat. En aquesta analogia es posa menys en relleu la infidelitat del poble d'Israel respecte al que passava en la tradició profètica, encara que també a aquesta infidelitat es pot aplicar *l'analogia del fill pròdig*. Aquell fill, «quan s'ho hagué malgastat tot..., començà a sentir necessitat», tant més que sobrevingué una gran escassetat «al país» on havia emigrat després d'abandonar la casa paterna. En aquest estat de coses «hauria volgut saciar-se»

⁵⁹ Jo 14:9.

⁶⁰ En un cas i en l'altre es tracta de *hesed*, és a dir, de la fidelitat que Déu manifesta al seu propi amor envers el poble, fidelitat a les promeses, que trobaran precisament en la maternitat de la Mare de Déu llur acompliment definitiu (cf. Lc 1:49-54).

⁶¹ Cf. Lc 1:72. També en aquest cas es tracta de la misericòrdia en el sentit de *hesed*, perquè en les frases ulteriors, en què Zacaries parla de l'"amor entranyable del nostre Déu", és expressat clarament el segon sentit, el de *rahamim* (traducció llatina: viscera misericordiae), que identifica més aviat la misericòrdia divina amb l'amor maternal.

⁶² Cf. Lc 15: 11-32.

amb quelcom, ni que fos «amb les glans que els porcs menjaven», els porcs que ell mateix pasturava a compte d'«un dels habitants d'aquella regió». Però també això li era prohibit.

L'analogia es desplaça clarament cap a l'interior de l'home. El patrimoni que aquell havia rebut del seu pare era un recurs de béns materials, però més important que aquests béns materials era *la seva dignitat de fill a la casa del pare*. La situació a què arribà a trobar-se quan ja havia perdut els béns materials el devia fer conscient, per necessitat, de la pèrdua d'aquesta dignitat. No hi havia pensat abans, quan demanà al seu pare que li donés la part de patrimoni que li corresponia, amb la finalitat de marxar. I sembla que tampoc no en sigui conscient ara, quan es diu a si mateix: «Quants jornalers a casa del meu pare tenen pa de sobres i jo aquí em moro de fam!»

Es mesura a si mateix amb la mesura dels béns que havia perdut i que ja «no posseeix», mentre que els jornalers a casa del seu pare els «posseeixen». Aquestes paraules es refereixen primer de tot a una relació amb els béns materials. Tanmateix, en aquestes paraules s'amaga el drama de la dignitat perduda, la consciència de la filiació malversada.

Aleshores pren la decisió: «M'aixecaré i *aniré a trobar el meu pare i li diré: Pare, he pecat* contra el cel i contra tu; ja no sóc digne de ser anomenat fill teu. Tracta'm com un dels teus jornalers». ⁶³ Paraules que revelen més a fons el problema central. A través de la complexa situació material en què el fill pròdig havia arribat a trobar-se per raó de la seva lleugeresa, a causa del pecat, havia anat madurant el sentit de la dignitat perduda. Quan decideix tornar a casa del pare i demanar-li que l'aculli –no ja en virtut del dret de fill, sinó en la condició de mercenari–, sembla externament que obra per raó de la fam i de la misèria en què ha caigut; però aquest motiu està impregnat per la consciència d'una pèrdua més profunda: *ser jornalera a casa del propi pare* és, certament, una gran humiliació i vergonya. S'adona que ja no té cap altre dret sinó el de ser mercenari a casa del seu pare. La seva decisió és presa en plena consciència del que mereix i del que encara pot tenir dret segons les normes de la justícia. Precisament aquest raonament demostra que al centre de la consciència del fill pròdig neix el sentit de la dignitat perduda, d'aquella dignitat que brolla de la relació del fill amb el pare. Amb aquesta decisió emprèn el camí.

A la paràbola del fill pròdig no és emprat, ni tan sols una vegada, el terme «justícia»; com tampoc en el text original no és usada la paraula «misericòrdia»; amb tot, *la relació de la justícia amb l'amor, que es manifesta com a misericòrdia*, es troba inscrita amb gran precisió en el contingut de la paràbola evangèlica. Es fa més obvi que l'amor es transforma en misericòrdia quan cal superar la norma precisa de la justícia; precisa i a voltes massa estricta. El fill pròdig, consumades les riqueses rebudes del seu pare, mereix –quan torna– guanyar-se la vida treballant com a jornalera a la casa paterna i eventualment assolir de mica en mica una certa provisió de béns materials; però potser mai en tant quantitat com havia malgastat. Aquestes serien les exigències de l'ordre de la justícia, tant més que aquell fill no sols havia dissipat la part de patrimoni que li corresponia sinó que, a més, havia tocat en el més viu i havia ofès el pare amb la seva conducta. Aquesta, que a judici d'ell l'havia desposseït de la dignitat filial, no podia ser indiferent al seu pare; havia de fer-lo sofrir i d'alguna manera àdhuc implicar-lo. Però a fi de comptes es tractava del propi fill, i aquesta relació no podia ser alienada ni destruïda per cap comportament. El fill pròdig n'era conscient, i precisament aquesta consciència li mostra amb claredat la dignitat perduda i li fa valorar amb rectitud el lloc que podria correspondre-li encara a casa del pare.

⁶³ Lc 15:18 s.

6. Reflexió particular sobre la dignitat humana

Aquesta imatge concreta de l'estat d'ànim del fill pròdig ens permet de comprendre amb exactitud en què consisteix la misericòrdia divina. No hi ha dubte que en aquesta analogia senzilla però penetrant la figura del progenitor ens revela Déu com a pare. El comportament del pare de la paràbola, la seva manera d'obrar que posa de manifest la seva actitud interior, ens permet de trobar cadascun dels fills de la visió veterotestamentària de la misericòrdia, en una síntesi completament nova, plena de senzillesa i de profunditat. El pare del fill pròdig és fidel a la seva paternitat, fidel a l'amor que des de sempre sentia pel seu fill. Aquesta fidelitat s'expressa en la paràbola no sols amb la immediata promptitud a acollir-lo quan torna a casa després d'haver malgastat el patrimoni; s'expressa encara més plenament amb aquella alegria, amb aquella festa tan generosa respecte al dissipador després del retorn, de tal manera que suscita contrarietat i enveja en el germà gran, el qual no s'havia allunyat mai del pare ni havia abandonat la casa.

La fidelitat a si mateix per part del pare –un comportament ja conegut pel terme veterotestamentari «hesed»- és expressada al mateix temps d'una manera singularment impregnada d'amor. Llegim, en efecte, que quan el pare veié de lluny el fill pròdig que tornava a casa, «sortí commogut a trobar-lo, se li tirà al coll i el besà».⁶⁴

Actua, certament, impulsat per un afecte profund, cosa que explica també la seva generositat envers el fill, aquella generositat que indignarà tant al fill gran. Amb tot, les causes de la commoció cal buscar-les més en profunditat. Sí, el pare és conscient que s'ha salvat un bé fonamental: el bé de la humanitat del seu fill. Encara que aquest havia malgastat el patrimoni, *tanmateix ha quedat salvada la seva humanitat*. És més: *aquesta ha estat d'alguna manera retrobada*. Ho diuen les paraules adreçades pel pare al fill gran: «Calia fer festa i alegrar-se, perquè aquest germà teu havia mort i ha tornat a vida, s'havia perdut i ha estat trobat»⁶⁵ En el mateix capítol 15 de l'evangeli de sant Lluc llegim la paràbola de l'ovella perduda⁶⁶ i després la de la dracma retrobada.⁶⁷ Hi és posada sempre en relleu la mateixa alegria que en el cas del fill pròdig. La fidelitat del pare a si mateix està totalment centrada en la humanitat del fill perdut, en la seva dignitat. Així s'explica per dement de tot l'alegre commoció pel seu retorn a casa.

Continuant, podem dir, doncs, que l'amor envers el fill, l'amor que brolla de l'essència mateixa de la paternitat, obliga en un cert sentit el pare a tenir sol·licitud per la dignitat del fill. Aquesta sol·licitud constitueix la mesura del seu amor, com escriurà sant Pau: «La caritat és pacient, és benigna..., no és interessada, no s'irrita..., no s'alegra de la injustícia, es complau en la veritat..., tot ho espera, tot ho tolera» i «no caduca mai».⁶⁸ La misericòrdia –tal com el Crist ens l'ha presentada en la paràbola del fill pròdig- té la forma interior de l'amor, que en el Nou Testament s'anomena «àgape». Un amor així és capaç d'inclinar-se envers tot fill pròdig, tota misèria humana i singularment envers tota misèria moral o pecat. Quan això s'esdevé, el qui és objecte de misericòrdia no se sent refusat sinó com retrobat i «revalorat». El pare li manifesta, particularment, la seva alegria

⁶⁴ Lc 15:20.

⁶⁵ Lc. 15: 32.

⁶⁶ Cf. Lc 15: 3-6.

⁶⁷ Cf. Lc 15:8s.

⁶⁸ 1 C 13: 4-8.

per haver estat «retrobat» i per «haver tornat a vida». Aquesta alegria indica un bé inviolat: un fill, per més que sigui pròdig, no deixa de ser fill real del seu pare; indica, a més a més, un bé trobat de nou, que, en el cas del fill pròdig, fou el retorn a la veritat de si mateix.

El que ha passat en la relació del pare amb el fill- segons la paràbola del Crist-, no es pot valorar «des de fora». Els nostres prejudicis al voltant del tema de la misericòrdia són, a tot estirar, el resultat d'una valoració exterior. S'esdevé a voltes que, seguint un sistema de valoració com aquest, *percebem principalment en la misericòrdia una relació de desigualtat*, entre el que la ofereix i el qui la rep. En conseqüència, estem disposats a deduir que la misericòrdia difama el qui la rep i ofèn la dignitat de l'home. La paràbola del fill pròdig demostra com *és de diversa* la realitat: la relació de misericòrdia es fonamenta en l'experiència comuna de la dignitat que li és pròpia. Aquesta experiència comuna fa que el fill pròdig comenci a veure's a si mateix i les seves accions amb tota veritat (una semblant visió en la veritat és autèntica humilitat); en canvi, per al pare, i precisament per això, el fill es converteix en un bé particular: el pare veu el bé que s'ha realitzat amb una claredat tan nítida, gràcies a una irradiació misteriosa de la veritat i de l'amor, que sembla oblidar-se de tot el mal que el fill havia comès.

La paràbola del fill pròdig expressa, d'una manera senzilla però profunda, *la realitat de la conversió*. Aquesta és l'expressió més concreta de l'obra de l'amor i de la presència de la misericòrdia en el món humà. El significat veritable i propi de la misericòrdia en el món no consisteix únicament en la mirada- ni que sigui la més penetrant i compassiva- fixada sobre el moral, físic o material: la misericòrdia es manifesta en el seu aspecte veritable i propi quan valora, promou i *extreu el bé de totes les formes de mal* existents al món i en l'home. Entesa així, esdevé el contingut fonamental del missatge messiànic del Crist i la força constitutiva de la seva missió. També així entenien i practicaven la misericòrdia els seus deixebles i seguidors. No cessà mai de revelar-se en llurs cors i en llurs accions, com una prova singularment creadora de l'amor que no es deixa «vèncer pel mal», sinó que «venç el mal amb el bé». ⁶⁹

Cal que el rostre genuí de la misericòrdia sigui sempre redescobert. Malgrat els múltiples prejudicis, es presenta particularment necessària als nostres temps.

V

EL MISTERI PASQUAL

7. Misericòrdia revelada en la creu i en la resurrecció.

El missatge messiànic del Crist i la seva activitat entre els homes acaben amb la creu i la resurrecció. Hem de penetrar fins al fons en aquest esdeveniment final que, d'una manera especial en el llenguatge conciliar és definit com a *misteri pasqual*, si volem expressar profundament la veritat de la misericòrdia, tal com ha estat revelada a fons en la història de la nostra salvació. En aquest punt de les nostres consideracions, haurem d'atansar-nos més encara al contingut de la encíclica *Redemptor hominis*. En efecte, si la realitat de la

⁶⁹ Rm 12:21.

redempció, en la seva dimensió humana descobreix la grandesa inaudita de l'home, *que ha merescut de tenir un Redemptor tan gran* ⁷⁰ al mateix temps jo diria que *la dimensió divina de la redempció* ens permet, al moment més empíric i «històric», descobrir la profunditat d'aquell amor que no es fa enrere davant l'extraordinari sacrifici del Fill, per satisfer la fidelitat del Creador i Pare respecte als homes creats a imatge seva i, ja des del «començament» elegits, en aquest Fill, per a la gràcia i la glòria.

Els esdeveniments del Divendres Sant i, abans i tot, l'oració a Getsemani, introdueixen en tot el curs de la revelació de l'amor i de la misericòrdia, en la missió messiànica del crist, un canvi fonamental. Aquell qui «passà fent el bé i tornant la salut»,⁷¹ «guarint toa classe de dolències i malalties»,⁷² ell mateix sembla merèixer ara la més gran misericòrdia i *apel·lar a la misericòrdia* quan és arrestat, ultratjat, condemnat, flagel·lat, coronat d'espines; quan és clavat a la creu i expira entre terribles turments.⁷³ És aleshores que mereix d'un a manera particular la misericòrdia dels homes als quals ha fet el bé, i no la rep. Fins i tot aquells que estan més a prop d'ell, no saben protegir-lo i arrencar-lo de les mans dels opressors. En aquesta etapa final de la funció messiànica es compleixen en el Crist les paraules pronunciades pels profetes, sobretot Isaïes, sobre el Servent de Jahvè: «per les seves ferides hem estat guarits».⁷⁴

El Crist, com a home que sofreix realment i d'una manera terrible a l'Hort de les Oliveres i al Calvari, s'adreça al Pare, a aquell Pare l'amor del qual ha predicat als homes, la misericòrdia del qual ha testimoniats amb totes les seves obres. Però no li és estalviat-precisament a ell- el terrible sofriment de la mort en creu: «Aquell que no havia conegut el pecat, Déu el féu pecat per nosaltres»,⁷⁵ escrivia sant Pau, bo i resumint en poques paraules tota la profunditat del misteri de la creu i alhora la dimensió divina de la realitat de la redempció. Justament aquesta redempció és la revelació última i definitiva de la santedat de Déu, que és la plenitud absoluta de la perfecció de la justícia i de l'amor, ja que la justícia es fonamenta en l'amor, en prové i tendeix cap a ell en la passió i la mort del Crist – en el fet que el Pare no perdonar la vida al seu Fill, sinó que el «féu pecat per nosaltres»⁷⁶ -s'expressa la justícia absoluta, perquè el Crist sofreix la passió i la creu a causa dels pecats de la humanitat. Això és fins i tot una «sobreabundància» de la justícia, ja que els pecats de l'home són «compensats» pel sacrifici de l'Home Déu. Tanmateix, una tal justícia, que és pròpiament justícia «en mesura» de Déu, neix tota de l'amor: de l'amor del Pare i del Fill, i fructifica tota en l'amor. Precisament per això la justícia divina, revelada en la creu del Crist, és «en mesura» de Déu, perquè neix de l'amor i es completa en l'amor, tot engendrant fruits de salvació. *La dimensió divina de la redempció* no s'acompleix solament fent justícia del pecat, sinó restituint a l'amor la seva força creadora a l'interior de l'home, gràcies a la qual té accés novament a la plenitud de vida i de santedat, que ve de Déu. D'aquesta manera, la redempció comporta la revelació de la misericòrdia en la seva plenitud.

El misteri pasqual és el cim d'aquesta revelació i actuació de la misericòrdia, que és capaç de justificar l'home, de restablir la justícia en el sentit de l'ordre salvífic volgut per Déu des del començament per a l'home, i no sols al creient. També l'home no creient podrà descobrir en ell l'eloqüència de la solidaritat amb el destí humà, com també l'harmoniosa

⁷⁰ Cf. Litúrgia de la Vetlla pasqual: "Exsultet"

⁷¹ Ac 10:38.

⁷² Mt 9:35.

⁷³ Cf. Mc 15:37; Jo 19:30.

⁷⁴ Is 53:5

⁷⁵ 2C 5:21.

⁷⁶ Ibid.

plenitud d'una dedicació desinteressada a la causa de l'home, a la veritat i a l'amor. La dimensió divina del misteri pasqual arriba, amb tot, a una major profunditat encara. *La creu col·locada damunt el Calvari, on el Crist é el seu últim diàleg amb el Pare, emergeix del nucli mateix d'aquell amor* del qual l'home, creat a imatge i semblança de Déu, ha estat gratificat segons l'etern disegni diví. Déu, tal com el Crist ha revelat, no roman només en estreta vinculació amb el món, com a Creador i font última de l'existència. És, a més, Pare: amb l'home, cridat per ell a l'existència en el món visible, hi està unit per un vincle més profund encara que el de Creador. És l'amor, que no sols crea el bé, sinó que fa participar en la vida mateixa de Déu: Pare, Fill i Esperit Sant. En efecte, el qui estima desitja donar-se a si mateix.

La creu del Crist dalt el Calvari sorgeix *en el camí* d'aquell *admirable commercium* d'aquell *admirable comunicar-se de Déu a l'home* en el qual hi ha contingut al seu torn *la crida* adreçada a l'home, a fi que, donant-se a si mateix a Déu i donant amb ell mateix tot el món visible, partícip de la veritat i de l'amor que hi ha en Déu i prové de Déu. Justament en el camí de l'elecció eterna de l'home a la dignitat de fill adoptiu de déu, s'alça en la història la creu del Crist, Fill unigènit que, com a «llum resplendor de la llum, Déu veritable nascut del Déu veritable»,⁷⁷ ha vingut a donar el testimoniatge últim de l'admirable *aliança de Déu amb la humanitat, de Déu amb l'home*, amb tot home. Aquesta aliança tan antiga com l'home, remunta al misteri mateix de la creació; restablerta posteriorment en diverses ocasions amb un únic poble escollit, és així mateix l'aliança nova i definitiva, establerta allí, al Calvari, i no limitada ja a un sol poble, a Israel, sinó oberta a tothom i a cadascú.

¿Què ens diu, doncs, la creu del Crist, que és en un cert sentit la darrera paraula del seu missatge i de la seva missió messiànica? I, amb tot, aquesta no és encara l'última paraula del Déu de l'aliança: aquesta paraula serà pronunciada aquella albada, quan les dones primer i els apòstols després, vinguts al sepulcre del Crist crucificat, veuran buida la tomba i proclamaran per primera vegada: «Ha ressuscitat». Ho repetiran als altres i seran testimonis del Crist ressuscitat. Això no obstant, també en aquesta glorificació del Fill de déu continua essent-hi present la creu, la qual – a través de tot el testimoniatge messiànic de l'Home-fill que hi sofrí la mort- *parla i no deixa mai de dir que Déu-Pare és absolutament fidel al seu etern amor per l'home*, ja que «tant va estimar el món- per tant, l'home, en el món-, que li va donar el seu Fill únic perquè el qui creu en ell no mori sinó que tingui la vida eterna». ⁷⁸ Creure en el Fill crucificat significa «veure el Pare», ⁷⁹ significa creure que l'amor és present al món i que aquest amor és més fort que tota classe de mal en el qual l'home, la humanitat i el món estan implicats. Creure en aquest amor significa *creure en la misericòrdia*. En efecte, aquesta és la dimensió indispensable de l'amor, és com el seu segon nom i al mateix temps el mode específic de la seva revelació i de la seva aplicació respecte a la realitat del mal present al món que afecta l'home i l'assetja, que s'insinua així mateix en el seu cor i pot fer-lo «perdre a la Gehenna». ⁸⁰

⁷⁷ Cf. Professió de fe niceno-constantinopolitana.

⁷⁸ Jo 3:16.

⁷⁹ Cf. Jo 14:9.

⁸⁰ Mt 10:28.

8. Amor més fort que la mort, més fort que el pecat

La creu del Crist al Calvari és així mateix testimoni de la força del mal contra el mateix Fill de Déu, contra aquell que, únic entre els fills dels homes, era per natura absolutament innocent i lliure de pecat, i la vinguda del qual al món estigué exempta de la desobediència d'Adam i de l'herència del pecat original. I heus ací que precisament en ell, en el Crist, es fa justícia del pecat al preu del seu sacrifici, de la seva obediència «fins a la mort».⁸¹ El qui era sense pecat, «Déu el féu pecat per nosaltres».⁸² Es fa també justícia de la mort, que, des dels començaments de la història de l'home, s'havia aliat amb el pecat. Aquest fer justícia de la mort és dut a terme al preu de la mort del qui era sense pecat i de l'únic que podia –mitjançant la pròpia mort- infligir la mort a la mateixa mort.⁸³ D'aquesta manera la creu del Crist, damunt la qual el Fill, consubstancial al Pare, *fa plena justícia a Déu*, és també *una revelació radical de la misericòrdia*, és a dir, de l'amor que surt a l'encontre d'allò que constitueix l'arrel mateixa del mal en la història de l'home: el pecat i la mort.

La creu és la inclinació més profunda de la Divinitat envers l'home i tot allò que l'home d'una manera especial en els moments difícils i dolorosos- anomena el seu infeliç destí. La creu és com un toc de l'amor etern damunt les ferides més doloroses de l'existència terrena de l'home: és el compliment, fins al final, del programa messiànic que el Crist formulà una vegada a la sinagoga de Natzaret⁸⁴ i repetí més tard davant els enviats de Joan Baptista.⁸⁵ Segons les paraules ja escrites a la profecia d'Isaïes,⁸⁶ aquest programa consistia en la revelació de l'amor misericordiós als pobres, els que sofreixen, els presoners, els cecs, els oprimits i els pecadors. En el misteri pasqual és superat el límit del mal múltiple, del qual es fa partícip l'home en la seva existència terrena: la creu del Crist, en efecte, ens fa comprendre les arrels més profundes del mal que s'enfonsen en el pecat i en la mort; i així la creu es converteix en un signe escatològic. Només en l'acompliment escatològic i en la renovació definitiva del món, *l'amor vencerà en tots els escollits les fonts més profundes del mal*, i donarà com a fruit plenament madur el regne de la vida, de la santedat i de la immortalitat gloriosa. El fonament d'aquest acompliment escatològic ja es troba inclòs en la creu del Crist i en la seva mort. El fet que el Crist «ha ressuscitat el tercer dia»⁸⁷ constitueix el signe final de la missió messiànica, signe que corona tota la revelació de l'amor misericordiós en el món subjecte

al mal. Això constitueix alhora el signe que preanuncia «un cel nou i una terra nova»⁸⁸ quan Déu «eixugarà totes les llàgrimes dels nostres ulls; no hi haurà més mort, ni dol, ni plany, ni penes, perquè les coses d'abans han passat».⁸⁹

En l'acompliment escatològic la misericòrdia es revelarà com a amor, mentre que en la temporalitat, en la història de pecat i de mort- l'amor ha de revelar-se per damunt de tot com a misericòrdia i realitzar-se com a tal. El disseny messiànic del Crist- disseny de misericòrdia- es converteix en el programa del seu poble, el de l'Església. Al centre

⁸¹ Fl 2:8.

⁸² 2 C 5:21.

⁸³ Cf. 1C 15:54 s.

⁸⁴ Cf. Lc 4:18-21.

⁸⁵ Cf. Lc 7:20-23.

⁸⁶ Cf. Is 35:5; 61:1 ss.

⁸⁷ 1 C 15:4

⁸⁸ Ap 21:1.

⁸⁹ Ap 21:4

d'aquest programa hi ha sempre la creu, ja que en ella la revelació de l'amor misericordiós assoleix el seu punt culminant. Mentre «les coses d'abans» no hagin passat,⁹⁰ la creu romandrà com aquest «lloc» al qual encara podrien referir-se altres paraules de l'Apocalipsi de Joan: «Mira, sóc a la porta i truco; si algú m'escolta i obre la porta, entraé a casa seva i menjaré amb ell i ell amb mi».⁹¹ D'una manera particular Déu revela igualment la seva misericòrdia *quan invita l'home a la «misericòrdia» envers el seu Fill, envers el Crucificat.*

El Crist, com a crucificat, és el Verb que no passa;⁹² és a la porta i cridà al cor de tothom,⁹³ sense coaccionar la seva llibertat, mirant d'obtenir d'aquesta mateixa llibertat l'amor que és no sols un acte de solidaritat amb el Fill de l'home que sofreix, sinó també, en certa manera, «misericòrdia» manifestada per cadascun de nosaltres al Fill del Pare etern. En aquesta acció messiànica del Crist, en tota la revelació de la misericòrdia per mitjà de la creu, ¿no hi ha potser la possibilitat que sigui encara més respectada i elevada la dignitat de l'home, donat que ell, experimentant la misericòrdia, és també en certa manera el qui alhora «manifesta la misericòrdia»?

En definitiva, ¿no pren potser el Crist aquesta posició respecte a l'home quan diu: «cada vegada que heu fet això a un d'aquests..., m'ho heu fet a mi»?⁹⁴ Les paraules del Sermó de la muntanya: «Benaurets els misericordiosos perquè obtindran misericòrdia»,⁹⁵ ¿no constitueixen en un cert sentit una síntesi de tota la Bona Nova, de tot «l'intercanvi admirable» (*admirable commercium*) que conté, que és una llei senzilla, forta i «dolça» alhora, *de la mateixa economia de la salvació?* Aquestes paraules del Sermó de la muntanya, en fer veure les possibilitats del «cor humà» en el seu punt de partida («ser misericordiosos»), ¿no revelen, potser, dintre de la mateixa perspectiva, el misteri profund de Déu; la inescrutable unitat del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant, en la qual l'amor, contenint la justícia, obre el camí a la misericòrdia, que al seu torn revela la perfecció de la justícia?

El misteri Pascual és el Crist al cim de la revelació del misteri inescrutable de Déu. Precisament aleshores es compleixen fins al final les paraules pronunciades al Cenacle: «Qui m'ha vist a mi, ha vist el Pare»⁹⁶ Efectivament, el Crist- a qui el Pare «no va plànyer»⁹⁷ en bé de l'home i que en la seva passió així com en el suplici de la creu no trobà misericòrdia humana- en la seva resurrecció ha revelat la plenitud de l'amor que el Pare alimenta per ell i, en ell, per tots els homes. «No és un Déu de morts, sinó de vius».⁹⁸ En la seva resurrecció el Crist *ha revelat el Déu d'amor misericordiós*, precisament perquè *ha acceptat la creu com a camí vers la resurrecció.* Per això –quan recordem la creu del Crist, la seva passió i la seva mort- la nostra fe i la nostra esperança se centren en el Ressuscitat: en el Crist, que «el vespre d'aquell mateix dia, el primer després del dissabte..., es presentà enmig d'ells» al Cenacle, «on es trobaven els deixebles..., alenà damunt d'ells i els digué: Rebeu l'Esperit Sant; als qui personareu els pecats els seran perdonats i als qui els retindreu els seran retinguts».⁹⁹

⁹⁰ Cf. Ap 21:4

⁹¹ Ap 3:20

⁹² Cf. Mt 24:35.

⁹³ Cf. Ap 3:20.

⁹⁴ Mt 25:40

⁹⁵ Mt. 5:7.

⁹⁶ Jo 14:9.

⁹⁷ Rm 8:32.

⁹⁸ Mc 12: 27

⁹⁹ Jo 20:19-23.

Aquest és el Fill de Déu que en la seva resurrecció ha experimentat d'una manera radical en si mateix la misericòrdia, és a dir, l'amor del Pare que *és més fort que la mort*. I és també el mateix Crist, fill de Déu, el qui al terme- i en un cert sentit més enllà del terme- de la seva missió messiànica es revela a si mateix com una font inesgotable de la misericòrdia, del mateix amor que, en la perspectiva ulterior de la història de la salvació en l'Església, ha de confirmar-se perennement més fort que el pecat. El Crist pasqual és l'encarnació definitiva de la misericòrdia, el seu signe vivent: històrico-salvífic i alhora escatològic. En el mateix esperit la litúrgia del temps pasqual posa als nostres llavis les paraules del salm: «Cantaré eternament les misericòrdies del Senyor». ¹⁰⁰

9. La Mare de la misericòrdia

En aquestes paraules pasquals de l'Església ressonen en la plenitud del seu contingut profètic les ja pronunciades per Maria durant la visita feta a Elisabet, la dona de Zacaries: «La seva misericòrdia s'estén de generació en generació. ¹⁰¹ Paraules que, ja des del moment de l'encarnació, obren una nova perspectiva en la història de la salvació. Després de la resurrecció del Crist, aquesta perspectiva esdevé nova en l'aspecte històric. Des d'aleshores es van succeint sempre noves generacions d'homes dintre la immensa família humana, en dimensions creixents; es van succeint, a més noves generacions del poble de Déu, marcades pel signe de la creu i de la resurrecció, «segellades» ¹⁰² al seu torn amb el signe del misteri pasqual del Crist, revelació absoluta de la misericòrdia proclamada per Maria al lllindar de la casa de la seva parenta: «la seva misericòrdia s'estén de generació en generació». ¹⁰³

A més, Maria és la qui d'una manera singular i excepcional ha experimentat- com ningú- la misericòrdia i, també d'una manera excepcional, ha fet possible amb el sacrifici del seu cor la pròpia participació en la revelació de la misericòrdia divina. Aquest sacrifici està estretament vinculat amb la creu del seu Fill, als peus del qual es trobaria al Calvari. Aquest sacrifici seu és una participació singular en la revelació de la misericòrdia, és a dir, en l'absoluta fidelitat de Déu al propi amor, a l'aliança volguda per ell des de l'eternitat i conclosa en el temps amb l'home, amb el poble, amb la humanitat; és la participació en la revelació definitivament acomplerta a través de la creu. *Ningú no ha experimentat com la Mare del Crucificat* el misteri de la creu, l'esbalaïdor trobament de la transcendent justícia divina amb l'amor: el «bes» donat per la misericòrdia a la justícia. ¹⁰⁴ Ningú com Maria no ha acollit de cor aquest misteri: aquella dimensió veritablement divina de la redempció, duta a terme al Calvari per mitjà de la mort del seu Fill, junt amb el sacrifici del seu cor de mar, junt amb el seu «fiat» definitiu.

Maria, doncs, és la qui *coneix més a fons el misteri de la misericòrdia divina*. En sap el preu i sap com és de gran. En aquest sentit l'anomenem també *Mare de la misericòrdia*: Nostra Senyora de la misericòrdia. En cadascun d'aquests títols s'inclou un profund significat teològic, perquè expressen la preparació particular de la seva ànima, de tota la seva personalitat, per a saber veure- primerament a través dels complicats esdeveniment d'Israel, i de tot home i de la humanitat entera després-, aquella misericòrdia de la qual

¹⁰⁰ Ps 89 (88):2

¹⁰¹ Lc 1:50.

¹⁰² Cf 2C 1:21 s.

¹⁰³ Lc 1:50

¹⁰⁴ Cf. Ps 85 (84):11.

«de generació en generació»¹⁰⁵ ens fem partícips segons l'etern disseny de la Santíssima Trinitat.

Els esmentats títols que atribuïm a la Mare de Déu ens en parlen tanmateix, per damunt de tot, com a Mare del Crucificat i del Ressuscitat; com d'*aquella que, havent experimentat la misericòrdia d'una manera excepcional, «mereix»* igualment *aquesta misericòrdia* al llarg de tota la seva vida terrena, en particular als peus de la creu del seu Fill; finalment, com d'aquella que a través de la participació amagada i, al mateix temps, incomparable en la missió messiànica del seu Fill ha estat cridada singularment a apropar els homes a l'amor que ell havia vingut a revelar: amor que troba la seva expressió més concreta en aquells que sofreixen, en els pobres, els presoners, els qui no hi veuen, els oprimits i els pecadors, tal com en parlà el Crist, seguint la profecia d'Isaïes, primer a la sinagoga de Natzaret¹⁰⁶ i més tard com a resposta a la pregunta feta pels enviats de Joan Baptista.¹⁰⁷

Precisament, en aquest amor «misericordiós», manifestat sobretot en contacte amb el mal moral i físic, participava d'una manera singular i excepcional el cor de la qui fou Mare del Crucificat i del Ressuscitat, participava Maria. En ella i per ella, aquest amor no cessa de revelar-se en la història de l'Església i de la humanitat. Aquesta revelació és especialment fructuosa perquè es fonamenta, per part de la Mare de Déu, en el tacte singular del seu cor matern, en la seva sensibilitat particular, en la seva especial aptitud per a arribar a tots aquells que *accepten més fàcilment l'amor misericordiós de part d'una mare*. És aquest un dels misteris més grans i vivificants del cristianisme, tan íntimament vinculat amb el misteri de l'encarnació.

«Aquesta maternitat de Maria en l'economia de la gràcia- tal com s'expressa el concili Vaticà II- perdura sense parar des del moment de l'assentiment que va prestar fidelment en l'Anunciació, i que mantingué sense vacil·lar al peu de la creu fins a la consumació perpètua de tots els elegits. Perquè, assumpta al cel, no ha deixat aquesta missió salvadora, sinó que amb la seva múltiple intercessió continua obtenint-nos els dons de la salvació eterna. Amb el seu amor maternal té cura dels germans del seu Fill, que encara peregrinen i es troben en perills i ansietat fins que siguin conduïts a la pàtria benaurada»¹⁰⁸

VI

«MISERICÒRDIA... DE GENERACIÓ EN GENERACIÓ

10. Imatge de la nostra generació

Tenim ple dret a creure que també la nostra generació està inclosa en les paraules de la Mare de Déu, quan glorificava la misericòrdia, de la qual «de generació en generació» són partícips tots els qui es deixen guiar pel temor de Déu. Les paraules del *Magnificat* marià tenen un contingut profètic, que afecta no sols el passat d'Israel, sinó també l'esdevenidor del poble de Déu damunt la terra. *Som*, en efecte, tots nosaltres els qui vivim

¹⁰⁵ Lc 1:50.

¹⁰⁶ Cf. Lc 4:18

¹⁰⁷ Cf. Lc 7:22.

¹⁰⁸ Cons. Dogm. Lumen Gentium, 62: AAS 57 (1965) p.63

avui a la terra, *la generació* que és conscient de l'apropament del tercer mil·lenni i que sent profundament *el canvi* que es verifica en la història.

La generació present se sent privilegiada perquè el progrés li ofereix tantes possibilitats, insospitades fa solament uns decennis. L'activitat creadora de l'home, la seva intel·ligència i el seu treball han provocat canvis profunds, tant en el camp de la ciència i de la tècnica com en la vida social i cultural. L'home ha estès el seu poder damunt la natura; ha adquirit un coneixement més profund de les lleis del seu comportament social. Ha vist com s'ensorraven o s'atenuaven els obstacles i les distàncies que separen homes i nacions per un sentit augmentat de la universalitat, per una consciència més clara de la unitat del gènere humà, per l'acceptació de la dependència recíproca dins una solidaritat autèntica, finalment pel desig, i la possibilitat, d'entrar en contacte amb els seus germans i germanes per damunt les divisions artificials de la geografia o les fronteres nacionals o racials. Els joves d'avui dia, sobretot, saben que els progressos de la ciència i de la tècnica són capaços d'aportar no sols nous béns materials, sinó també una participació més àmplia al seu coneixement.

El desenvolupament de la informàtica, per exemple, multiplicarà la capacitat creadora de l'home i li permetrà l'accés a les riqueses intel·lectuals i culturals d'altres pobles. Les noves tècniques de la comunicació afavoriran una major participació en els esdeveniments i un bescanvi creixent de les idees. Les adquisicions de la ciència biològica, psicològica o social ajudaran l'home a penetrar millor en la riquesa del seu propi ésser. I si és veritat que aquest progrés continua essent encara molt sovint el privilegi dels països industrialitzats, no es pot negar que la perspectiva de fer-ne beneficiaris tots els pobles i tots els països ja no és una simple utopia, donat que existeix una real voluntat política respecte a això.

Però al costat de tot això- o més aviat en tot això- existeixen al mateix temps dificultats que es manifesten en tot creixement. Hi ha inquietuds i impossibilitats que afecte la resposta profunda que l'home sap que ha de donar. El panorama del món contemporani presenta també ombres i desequilibris no sempre superficials. La constitució pastoral *Gaudium et spes* del concili Vaticà II no és certament l'únic document que tracta de la vida de la generació contemporània, però és un document de particular importància. «Realment, els desequilibris que sofreix el món modern –hi llegim- estan connexos amb aquest altre desequilibri fonamental que enfonsa les arrels en el cor humà. Són molts els elements que en mateix home es troben enfrontats. Perquè, mentre per una banda palpa de mil maneres els seus propis límits com a criatura que és, per altra banda se sent il·limitat en els seus anhels i cridat a una vida superior. Sol·licitat per tots costats, es veu obligat a escollir i, per tant, a renunciar. Encara més, feble i pecador com és, no és pas rar que faci allò que no voldria i que deixi de fer allò que voldria. La conseqüència és que es troba dividit en ell mateix, cosa que, al seu torn, és la font de tantes i tantes dissensions en la societat»¹⁰⁹

Cap al final de l'exposició introductòria de la mateixa constitució, hi llegim:«...davant l'actual evolució del món, són cada dia més nombrosos els qui es plantegen o els qui escometen amb nova penetració les qüestions més fonamentals: Què és l'home? *Quin és el sentit del dolor, del mal, de la mort, que, a desgrat de tants progressos fets, subsisteixen encara?* Quin valor tenen les victòries obtingudes a un preu tan car?»¹¹⁰

¹⁰⁹ Const. Past. *Gaudium et Spes*, 10:AAS 58 (1966), p. 1032.

¹¹⁰ *Ibid.*

En el marc d'aquests quinze anys, a partir de la conclusió del concili Vaticà II, ¿s'ha fet potser menys inquietant aquell quadre de tensions i d'amenaques pròpies de la nostra època? Sembla que no. Al contrari, les tensions i les amenaces que en el document conciliar semblaven només dibuixar-se i no manifestar fins al fons tot el perill que amagaven en el seu interior, en l'espai d'aquests anys s'han anat revelant més, han confirmat aquell perill i ja no permeten nodrir les il·lusions d'altre temps.

11. Fonts d'inquietud

D'aquí que augmenti en el nostre món la sensació d'amenaça. Augmenta el temor existencial lligat sobretot –com ja vaig insinuar en l'encíclica *Redemptor hominis*- a la perspectiva d'un conflicte bèl·lic que, tenint en compte els arsenals atòmics actuals, podria significar l'autodestrucció parcial de la humanitat. Amb tot, l'amenaça no concerneix únicament allò que els homes poden fer als homes valent-se dels mitjans de la tècnica militar; afecta també molts altres perills, que són el producte d'una civilització materialista, la qual –malgrat declaracions «humanístiques»- accepta la primacia de les coses sobre la persona. L'home contemporani té, doncs, por que amb l'ús dels mitjans inventats per aquest tipus de civilització, *cada individu*, així com els ambients, les comunitats, les societats, les nacions, *pugui* ser víctima de l'atropellament *d'altres* individus, ambients, societats. La història del nostre segle n'ofereix exemples abundants. A despit de totes les declaracions sobre els drets de l'home en la seva dimensió integral, és a saber, en la seva existència corporal i espiritual, no podem dir que aquests exemples siguin solament cosa del passat.

L'home té precisament por de ser víctima d'una opressió que el privi de la llibertat interior, de la possibilitat de manifestar exteriorment la veritat de la qual està convençut, de la fe que professa, de la facultat d'obeir la veu de la consciència que li indica el camí recte que ha de seguir. Els mitjans tècnics a disposició de la civilització actual amaguen, en efecte, no solament la possibilitat d'una autodestrucció pel camí d'un conflicte militar, sinó també la *potestat d'una subjugació «pacífica» dels individus, dels ambients de vida, de societats senceres i de nacions*, que per qualsevol motiu poden resultar incòmodes a aquells qui disposen de mitjans suficients i volen servir-se'n sense cap escrúpol. Pensem també en la tortura, que encara existeix al món, exercida sistemàticament per l'autoritat com un instrument de domini i d'atropellament polític i practicada impunement pels subalterns.

Així, doncs, junt amb la consciència de l'amenaça biològica, creix la consciència d'una altra amenaça que destrueix encara més allò que és essencialment humà, allò que està en connexió íntima amb la dignitat de la persona, amb el seu dret a la veritat i a la llibertat.

Tot això passa *sobre la tela de fons d'un immens malestar* constituït pel fet que, al costat dels homes i de les societats benestants i saciades, que viuen en l'abundància, subjectes al consumisme i a la fruïció, no falten dins la mateixa família humana ni individus ni grups socials *que pateixen fam*. No falten infants que moren de fam davant els ulls de llurs mares. No falten en diverses parts del món, en diferents sistemes socioeconòmics, àrees enteres de misèria, de deficiència i de subdesenvolupament. Aquest fet és universalment conegut. *L'estat de desigualtat* entre homes i pobles no solament perdura, sinó que augmenta. Encara s'esdevé que, al costat dels qui viuen bé i en l'abundància, n'hi ha d'altres que viuen en la indigència, pateixen la misèria i sovint fins i tot moren de fam; i llur nombre arriba a desenes i centenars de milions. Per això la inquietud moral és

destinada a esdevenir encara més profunda. Evidentment, un defecte fonamental o més aviat un complex de defectes, així com un mecanisme defectuós, es troba a la base de l'economia contemporània i de la civilització materialista, la qual no permet a la família humana de desfer-se de situacions tan radicalment injustes.

Aquesta imatge del món d'avui, on hi ha tant de mal físic i moral com per a fer-ne un món embrollat en contradiccions i tensions i, al mateix temps, ple d'amenaques adreçades contra la llibertat humana, la consciència i la religió, explica la inquietud a què està subjecte l'home contemporani. Una tal inquietud és experimentada no sols per aquells que estan marginats o oprimits, sinó també pels qui frueixen dels privilegis de la riquesa, del progrés, del poder. I, si bé no manquen tampoc els qui miren de posar al descobert les causes d'aquestes inquietuds o de reaccionar amb mitjans immediats posats a llur abast per la tècnica, la riquesa o el poder, amb tot, en el més profund de l'esperit humà *aquesta inquietud supera tots els mitjans provisionals*. Afecta- com han posat en relleu les anàlisis del concili Vaticà II- els problemes fonamentals de tota l'existència humana. Aquesta inquietud està vinculada amb el sentit mateix de l'existència de l'home en el món; és una inquietud per a l'esdevenidor de l'home i de tota la humanitat, i exigeix resolucions decisives que ja semblen imposar-se al gènere humà.

12. Basta la justícia?

No és difícil constatar que *el sentit de la justícia* s'ha desvetllat a gran escala en el món contemporani; sens dubte, això posa més en relleu tot allò que està en contrast amb la justícia, tant en les relacions entre els homes, els grups socials o les «classes», com entre cada un dels pobles i Estats, i entre els sistemes polítics, més encara, entre els diversos mons. Aquest corrent profund i multiforme, a la deu del qual la consciència humana contemporània ha situat la justícia, testimonia el caràcter ètic de les tensions i de les lluites que envaeixen el món.

L'Església comparteix amb els homes del nostre temps aquest desig profund i ardent d'una vida justa en tots els aspectes i no s'absté ni tan sols de sotmetre a reflexió els diversos aspectes de la justícia, tal com ho exigeix la vida dels homes i de les societats. N'és una prova el camp de la doctrina social catòlica àmpliament desenrotllada al llarg del segle darrer. Seguint les petjades d'un ensenyament així, procedeix l'educació i la formació de les consciències humanes en l'esperit de la justícia, així com les iniciatives concretes, sobretot en l'àmbit de l'apostolat dels laics que es despleguen en aquest sentit.

Això no obstant, seria difícil de no adonar-se que sovint *els programes que parteixen de la idea de justícia* i que han de servir per a posar-la en pràctica en la convivència dels homes, dels grups i de les societats humanes, *en la pràctica sofreixen deformacions*.

Per més que successivament recorrin a la mateixa idea de justícia, tanmateix l'experiència demostra que altres forces negatives, com són la rancúnia, l'odi i àdhuc la crueltat han passat al davant de la justícia. En aquest cas, l'ànsia d'anihilar l'enemic, de limitar la seva llibertat i àdhuc d'imposar-li una dependència total es converteix en el motiu fonamental de l'acció; això contrasta amb l'essència de la justícia, la qual tendeix per naturalesa a establir la igualtat i l'equiparació entre les parts en conflicte. Aquesta mena d'abús de la idea de justícia i la seva alteració pràctica testimonien fins a quin punt l'acció humana pot *allunyar-se de la justícia mateixa*, per més que s'hagi emprès en el seu nom. No en va el Crist reprotxava als seus oients, fidels a la doctrina de l'Antic Testament, l'actitud que

posaven de manifest les paraules: «Ull per ull i dent per dent». ¹¹¹ Aquesta era la forma d'alterar la justícia aquells temps; les formes d'avui continuen tenint-hi el seu model. En efecte, és obvi que, en nom d'una presumpta justícia (històrica o de classe, per exemple), hom anihila de vegades el proïsme, li arrabassa els drets humans elementals. L'experiència del passat i dels nostres temps demostra que la justícia sola no és suficient i que, més encara, pot conduir a la negació i a l'anorreament de si mateixa, si *la forma més profunda de justícia que és l'amor* no pot plasmar la vida humana en totes les seves dimensions. Ha estat ben bé l'experiència històrica allò que, entre altres coses, ha portat a formular aquesta asserció: *súmmum ius, summa iniuria* [el màxim dret esdevé la pitjor injustícia]. Aquesta afirmació no disminueix el valor de la justícia ni atenua el significat de l'ordre instaurat damunt d'ella; indica solament, en un altre aspecte, la necessitat de recórrer a les forces de l'esperit, més profundes encara, que condicionen l'ordre mateix de la justícia.

Tenint als ulls la imatge de la generació a la qual pertanyem, *l'Església comparteix la inquietud de tants homes contemporanis*. Per altra part, també ens hem de preocupar per l'ocàs de tants valors fonamentals que constitueixen un bé indiscutible no solament *de la moral cristiana, de la cultura moral*, com són el respecte a la vida humana des del moment de la concepció, el respecte al matrimoni en la seva unitat indissoluble, el respecte a l'estabilitat de la família. El permissivisme moral afecta sobretot aquest àmbit més sensible de la vida i de la convivència humana. Hi estan vinculades la crisi de la veritat en les relacions interhumanes, la manca de responsabilitat en el parlar, la relació merament utilitària de l'home amb l'home, la minva del sentit de l'autèntic bé comú i la facilitat amb què aquest és alienat. Finalment, hi ha la dessacralització que a vegades es transforma en «deshumanització»: l'home i la societat per als quals res no és «sagrat» van decaient moralment, a desgrat de les aparences.

VII

LA MISERICÒRDIA DE DÉU EN LA MISSIÓ DE L'ESGLÉSIA

En relació amb aquesta imatge de la nostra generació, que no deixa de suscitar una profunda inquietud, vénen a la ment les paraules que, amb motiu de l'encarnació del Fill de Déu, ressonaren en el *Magnificat* de Maria i que canten la «misericòrdia... de generació en generació. Conservant sempre en el cor l'eloquència d'aquestes paraules inspirades i aplicant-les a les experiències i als sofriments propis de la gran família humana, cal que l'Església del nostre temps adquireixi una consciència més fona i més concreta de la necessitat de *donar testimoniatge de la misericòrdia de Déu* en tota la seva missió, seguint les petjades de la tradició de l'Antiga aliança i de la Nova, en primer lloc del mateix Crist i dels seus apòstols. L'Església ha de donar testimoniatge de la misericòrdia de Déu revelada en el Crist, en tota la seva missió de Messies; *ha de professar-la* principalment com a veritat salvífica de fe necessària per a una vida coherent amb la mateixa fe; *ha d'intentar, després, introduir-la i encarnar-la en la vida*, sigui dels seus fidels, sigui fins allà on es pugui- en la de tots els homes de bona voluntat. Finalment, l'Església-professant la misericòrdia i romanent-hi sempre fidel- té el dret i el deure de recórrer a la misericòrdia de Déu, bo i *implorant-la* enfront de tots els fenòmens del mal físic i moral,

¹¹¹ Mt 5:38.

davant totes les amenaces que pesen sobre l'ample horitzó de la vida de la humanitat contemporània.

13. L'Església professa la misericòrdia de Déu i la proclama

L'Església ha de *professar i proclamar la misericòrdia divina en tota* la seva veritat, tal com ens ha estat transmesa per la revelació. A les pàgines precedents d'aquest document hem intentat de delinear almenys el perfil d'aquesta veritat que troba una expressió tan rica en tota la Sagrada Escripura i en la Tradició. En la vida quotidiana de l'Església, la veritat referent a la misericòrdia de Déu, expressada a la Bíblia, ressona com un eco continu a través de nombroses lectures de la Sagrada Litúrgia. La percep l'autèntic sentit de la fe del poble de Déu, com ho testifiquen diverses expressions de la pietat personal i comunitària. Fóra certament difícil d'enumerar-les i resumir-les totes, ja que la majoria estan vivament inscrites a l'íntim dels cors i de les consciències humanes. Si alguns teòlegs afirmen que la misericòrdia és el més gran dels atributs i perfeccions de déu, la Bíblia, la Tradició i tota la vida de fe del poble de Déu en forneixen testimoniats perennes. No es tracta ací de la perfecció de la inescrutable essència de Déu dins el misteri de la mateixa divinitat, sinó de la perfecció i de l'atribut pel qual l'home, en la veritat íntima de la seva existència, es troba més a prop i més sovint amb el Déu viu. D'acord amb les paraules adreçades pel Crist a Felip,¹¹² «Qui m'ha vist a mi ha vist el pare»¹¹³ L'Església professa la misericòrdia de Déu, l'Església en viu en la seva àmplia experiència de fe i també en els seus ensenyaments, contemplant constantment el Crist, concentrant-se en ell, en la seva vida i en el seu evangeli, en la seva creu i en la seva resurrecció, en tot el seu misteri. Tot això, que forma la «visió» del Crist en la fe viva i en l'ensenyament de l'Església, ens apropa a la «visió del Pare» en la santedat de la seva misericòrdia. L'Església sembla professar d'una manera particular la misericòrdia de Déu i venerar-la adreçant-se al cor del Crist. En efecte, precisament el fet d'acostar-nos al Crist en el misteri del seu cor ens permet d'aturar-nos en aquest punt- en un cert sentit central i al mateix temps accessible en el pla humà- de la revelació de l'amor misericordiós del Pare, que ha constituït el nucli central de la missió messiànica del Fill de l'home.

*L'Església viu una vida autèntica quan professa i proclama la misericòrdia- l'atribut més meravellós del Creador i del Redemptor- i quan apropa els homes a les fonts de la misericòrdia del Salvador, de les quals és dipositària i dispensadora. En aquest àmbit té un gran significat la meditació constant de la paraula de Déu, i sobretot la participació conscient i madura en l'eucaristia i en el sagrament de la penitència o reconciliació. L'Eucaristia ens apropa sempre a aquell amor que és més fort que la mort: «Cada vegada que mengem d'aquest pa i bevem d'aquest calze» no sols anunciem la mort del Redemptor, sinó que, a més proclamem la seva resurrecció, «mentre esperem el seu retorn» en la glòria.*¹¹⁴ El mateix ritu eucarístic, celebrat en memòria del qui en la seva missió messiànica ens ha revelat el Pare per mitjà de la paraula i de la creu, testimonia *l'amor inesgotable* en virtut del qual ell desitja sempre unir-se i identificar-se amb nosaltres i surt a l'encontre de tots els cors humans. És el sagrament de la penitència o reconciliació el que aplanava el camí a cadascú, fins i tot quan se sent sota el pes de grans

¹¹² Cf. Jo 14:9 s.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Cf. 1C 11:26; aclamació al cànon del "Missal Romà".

culpes. En aquest sacrament cada home pot experimentar d'una manera singular la misericòrdia, és a dir, l'amor que és més fort que el pecat. Hom ja n'ha parlat a l'encíclica *Redemptor hominis*; convindrà, amb tot, tornar una vegada més sobre aquest tema fonamental.

Precisament perquè existeix el pecat en el món, al qual «Déu ha estimat tant... que li ha donat el seu Fill unigènit»¹¹⁵ Déu que «és amor»¹¹⁶ *no pot revelar-se d'altra manera* si no és com a misericòrdia. Aquesta correspon no sols amb la veritat més profunda d'aquest amor que és Déu, sinó també amb la veritat interior de l'home i del món que és la seva pàtria temporal.

La misericòrdia en si mateixa, com a perfecció de Déu infinit, és també infinita, doncs, i inescotable és la promptitud del Pare a acollir els fills pròdigs que tornen a casa. *Són infinits la promptitud i la força del perdó* que brollen contínuament del valor admirable del sacrifici del seu Fill. No hi ha pecat humà que prevalgui per damunt d'aquesta força, ni tan sols que la limiti. Per part de l'home pot limitar-se únicament la manca de bona voluntat, la manca de promptitud en la conversió i en la penitència, és a dir, la persistència en l'obstinació, oposant-se a la gràcia i a la veritat especialment davant el testimoniatge de la creu i de la resurrecció del Crist.

Per tant, l'Església professa i proclama la conversió. La conversió a Déu consisteix sempre a *descobrir la seva misericòrdia*, és a dir, aquell amor pacient i benigne¹¹⁷ com el del Creador i Pare: l'amor, al qual «Déu, Pare del nostre Senyor Jesucrist»,¹¹⁸ és fidel fins a les últimes conseqüències en la història de l'aliança amb l'home: fins a la creu, fins a la mort i la resurrecció del seu Fill. La conversió a déu és sempre fruit del «retrobarment» d'aquest Pare, ric en misericòrdia.

L'autèntic coneixement de Déu, Déu de la misericòrdia i de l'amor benigne, és una constant i inescotable font de conversió, no solament com un momentani acte interior, sinó també com una disposició estable, com un estat d'ànim. Els qui arriben a conèixer d'aquesta manera Déu, els qui el «veuen» així, no poden viure sinó convertint-se a ell sense parar. Viuen, doncs, *en estat de conversió*; és aquest estat que marca el component més profund de la peregrinació de tot home per la terra *en estat de vianant*. És evident que l'Església professa la misericòrdia de Déu, revelada en el Crist crucificat i ressuscitat no sols amb la paraula dels seus ensenyaments, sinó per damunt de tot amb la més profunda pulsació de la vida de tot el poble de Déu. Mitjançant aquest testimoniatge de vida, l'Església compleix la missió pròpia del poble de Déu, missió que és participació i, en un cert sentit, continuació de la missió messiànica del mateix Crist.

L'Església contemporània és altament conscient que únicament damunt la base de la misericòrdia de Déu podrà fer realitat les tasques que brollen de la doctrina del concili Vaticà II, en primer lloc la tasca ecumènica que tendeix a unir tots els qui confessen el Crist. Iniciant múltiples esforços en aquesta direcció, l'Església contemporània és altament conscient que únicament damunt la base de la misericòrdia de Déu podrà fer realitat les tasques que brollen de la doctrina del concili Vaticà II, en primer lloc la tasca ecumènica que tendeix a unir tots els qui confessen el Crist. Iniciant múltiples esforços en aquesta direcció, l'Església confessa amb humilitat que només aquest amor, més fort que la feblesa de les divisions humanes, *pot acomplir definitivament la unitat* per la qual

¹¹⁵ Jo 3:16.

¹¹⁶ 1 Jo 4:8.

¹¹⁷ Cf. 1C 13:4

¹¹⁸ 2C 1:3.

pregava el Crist al Pare i que l'Església no cessa de demanar per a nosaltres «amb gemcs inefables».¹¹⁹

14. L'Església mira de practicar la misericòrdia

Jesucrist ha ensenyat que l'home no sols rep i experimenta la misericòrdia de Déu sinó que és cridat a «emprar misericòrdia» amb els altres: «Benaurets els misericordiosos, perquè obtindran misericòrdia».¹²⁰ L'Església veu en aquestes paraules una crida a l'acció i s'esforça a practicar la misericòrdia. Si totes les benaurances del Sermó de la muntanya indiquen el camí de la conversió i del canvi de vida, la que es refereix als misericordiosos és propòsit d'això particularment eloqüent. L'home obté l'amor misericordiós de Déu, la seva misericòrdia, en tant que ell mateix interiorment es transforma en l'esperit d'aquest amor envers el proïsme.

Aquest procés autènticament evangèlic no és sols una transformació espiritual acomplerta una vegada per sempre, sinó que constitueix tot un estil de vida, una característica essencial i contínua de la vocació cristiana. Consisteix en el descobriment constant i en l'actuació perseverant de *l'amor com a força unificadora i alhora elevadora*, a desgrat de totes les dificultats de natura psicològica o social; es tracta, en efecte d'un *amor misericordiós* que per essència és amor creador. L'amor misericordiós, en les relacions recíproques entre els homes, no és mai un acte o un procés unilateral. Àdhuc en els casos en què tot semblaria indicar que només una part és la que dóna i ofereix, mentre que l'altra sols rep i pren (per exemple, en el cas del metge que guareix, del mestre que ensenya, dels pares que mantenen i eduquen els fills, del benefactor que ajuda els necessitats), amb tot, en realitat, també el qui dóna queda sempre beneficiat. En tot cas, també aquest pot trobar-se fàcilment en la posició del qui rep, obté un benefici, prova l'amor misericordiós, o es troba en estat de ser objecte de misericòrdia.

El Crist crucificat, en aquest sentit, és per a nosaltres el model, la inspiració i l'impuls més gran. Basant-nos en aquest *model desconcertant*, podem amb tota humilitat manifestar misericòrdia als altres, sabent que la rep com a demostració a ell mateix.¹²¹ A partir d'aquest model, hem de purificar també continuament totes les nostres accions i totes les nostres intencions, allí on la misericòrdia és entesa i practicada d'una manera unilateral, com un bé fet als altres. Només aleshores, en efecte, és realment un acte d'amor misericordiós: quan, practicant-la, ens convencem profundament que al mateix temps l'experimentem per part d'aquells que l'accepten de nosaltres. Si falta aquesta bilateralitat, aquesta reciprocitat, aleshores les nostres accions no són encara autèntics actes de misericòrdia, ni s'ha acomplert plenament en nosaltres la conversió- el camí de la qual ens ha estat manifestat pel Crist amb la paraula i amb l'exemple fins a la creu-, ni tampoc participem completament *en la magnífica font de l'amor misericordiós* que ens ha estat revelada per ell.

Així, doncs, el camí que el Crist ens ha manifestat en el Sermó de la muntanya amb la benaurança dels misericordiosos és molt més ric que no podem observar a voltes en els judicis humans comuns sobre el tema de la misericòrdia. Aquests judicis consideren la misericòrdia com un acte o procés unilateral que pressuposa i manté les distàncies entre el qui usa misericòrdia i el qui és gratificat, entre el qui fa el bé i el qui el rep. D'aquí

¹¹⁹ Rm 8:26

¹²⁰ Mt 5:7.

¹²¹ Cf. Mt 25:34-40

deriva la pretensió d'alliberar de la misericòrdia les relacions interhumanes i socials i fonamentar-les únicament en la justícia. Això no obstant, aquests judicis sobre la misericòrdia no descobreixen la vinculació fonamental entre la misericòrdia i la justícia de què parla tota la tradició bíblica, i en particular la missió messiànica de Jesucrist. *L'autèntica misericòrdia és, per dir-ho així, la font més profunda de la justícia.* Si aquesta última és per ella mateixa apta per a servir d'«àrbitre» entre els homes en la recíproca repartició dels béns objectius segons una mesura adequada, l'amor, en canvi, i solament l'amor (i doncs també aquest amor benivolent que anomenem «misericòrdia»), és capaç de restituir l'home a si mateix.

La misericòrdia autènticament cristiana és també, en un cert sentit, l'encarnació més perfecta de la «igualtat» entre els homes i, per consegüent, també l'encarnació més perfecta de la justícia, en tant que també aquesta, dintre del seu àmbit, apunta al mateix resultat. La igualtat introduïda mitjançant la justícia es limita, amb tot, a l'àmbit dels béns objectius i extrínsecs, mentre que l'amor i la misericòrdia obtenen que els homes es trobin entre ells en aquest valor que és l'home mateix, amb la dignitat que li és pròpia. Simultàniament, la «igualtat» dels homes mitjançant l'amor «pacient i benigne»¹²² no esborra les diferències: el qui dóna es fa més generós quan se sent alhora gratificat pel qui rep el seu do; i viceversa, el qui sap rebre el do amb la consciència que també ell, acollint-lo, fa el bé, serveix per la seva banda la gran causa de la dignitat de la persona. I això contribueix a unir els homes entre ells d'una manera més profunda.

Així, doncs, la misericòrdia es fa element indispensable per a *plasm*ar les relacions mútues entre els homes, en l'esperit del més profund respecte d'allò que és humà i de la recíproca fraternitat. És impossible obtenir d'establir aquest vincle entre els homes si es vol regular les mútues relacions únicament amb la mesura de la justícia. Aquesta, en totes les esferes de les relacions interhumanes, ha d'experimentar, *per dir-ho així, una notable «correcció»* per part de l'amor, que-com proclama sant Pau- és «pacient» i «benigne», o, dit en altres paraules, porta en ell els caràcters de l'amor *miserericordiós* indica també aquesta cordial *tendresa i sensibilitat* de què tan eloqüentment ens parla la paràbola del fill pròdig,¹²³ o la de l'ovella esgarriada, o la de la dracma perduda.¹²⁴ Per tant, l'amor misericordiós és summament indispensable entre aquells que estan més propers: entre esposos, entre pares i fills, entre amics; és també indispensable en l'educació i en la pastoral.

El seu radi d'acció, tanmateix, no troba aquí el seu terme. Si Pau VI indicà en més d'una ocasió la «civilització de l'amor»¹²⁵ com un fi al qual han de tenir tots els esforços en el camp social i cultural, així com en l'econòmic i polític, cal afegir que aquest fi no s'aconseguirà mai si en les nostres concepcions i les nostres actuacions relatives a les àmplies i complexes esferes de la convivència humana ens estanquem en el criteri de l'«ull per ull, dent per dent»¹²⁶ i no tendim, en canvi, a transformar-lo essencialment, superant-lo amb un altre esperit. Cert, en aquesta direcció ens guia també el concili Vaticà II quan, parlant repetides vegades de la necessitat de *fer el món més humà*,¹²⁷ centra la missió de l'Església en el món contemporani precisament en la realització d'aquesta

¹²² Cf. 1 C 13:4

¹²³ Cf. Lc 15: 11-32.

¹²⁴ Cf. Lc 15:1-10.

¹²⁵ Cf. *Insegnamenti di Paolo VI*, vol XIII (1975), p. 1568 (EN la conclusió de l'Any Sant).

¹²⁶ Mt 5:38

¹²⁷ Const. Past. *Gaudium et Spes*, 40: AAS 58 (1966), pp. 1057-1061; *PAU VI, Exhortació apostòlica Paterna cum Benevolentia*, sobretot n.1 et 6: AAS 67 (1975), pp. 7-9; 17-23 [D. D'E. 1975, cols. 260-262; 270-273]

tasca. El món dels homes pot fer-se cada vegada més humà únicament si introduïm en l'àmbit pluriforme de les relacions humanes i socials, junt amb la justícia, l'«amor misericordiós», que constitueix el missatge messiànic de l'evangeli.

El món dels homes pot fer-se «cada vegada més humà» solament si en totes les relacions recíproques que plasmen el seu rostre moral hi introduïm el moment del perdó, tan essencial a l'evangeli. El perdó testimonia que en el món hi ha present *l'amor més fort que el pecat*. El perdó és, a més, la condició fonamental de la reconciliació, no sols en la relació de Déu amb l'home, sinó també en les recíproques relacions entre els homes. Un món del qual fos eliminat el perdó seria solament un món de justícia freda i irrespectuosa, en nom de la qual cadascú reivindicaria els seus propis drets respecte als altres; així, els egoïsmes de diverses menes adormits en l'home podrien transformar la vida i la convivència humana en un sistema d'opressió dels més febles per part dels més forts o en una arena de lluita permanent dels uns contra els altres.

Per això, l'Església ha de considerar com un dels seus deures principals- en cada etapa de la història i especialment a l'edat contemporània- *el de proclamar i introduir en la vida* el misteri de la misericòrdia, revelat en altíssim grau en Jesucrist. Aquest misteri- no sols per a la mateixa Església com a comunitat de creients, sinó també en un cert sentit per a tots els homes- *és font* d'una vida diversa d'aquella que l'home, exposat a les forces prepotents de la triple concupiscència que obren en ell,¹²⁸ està en condicions de construir. Precisament en nom d'aquest misteri, el Crist ens ensenya a perdonar sempre. Quantes vegades repetim les paraules de l'oració que ell mateix ens va ensenyar, demanant: «*perdoneu les nostres culpes així com nosaltres perdonem els nostres deutors*» és a dir, els qui són culpables de quelcom respecte a nosaltres!¹²⁹ És ben difícil d'expressar el valor profund de l'actitud que aquestes paraules marquen i inculquen. Quantes coses diuen a tothom sobre el seu semblant i sobre si mateix! La consciència de ser deutors els uns dels altres va junta amb la crida a la solidaritat fraterna que sant Pau ha expressat en la invitació concisa a suportar-nos «mútuament amb amor»¹³⁰ Quina lliçó d'humilitat no hi ha inclosa aquí respecte a l'home, al proïsme i a si mateix tot alhora! Quina escola de bona voluntat per a la convivència de cada dia, en les diverses condicions de la nostra existència Si no fèiem cas d'aquesta lliçó, ¿què en quedaria, de qualsevol programa «humanístic» de la vida i de l'educació?

El Crist subratlla amb tanta insistència la necessitat de perdonar els altres que a Pere, el qual li havia preguntat quantes vegades havia de perdonar el proïsme, li indicà la xifra simbòlica de «setanta vegades set»,¹³¹ volent dir amb això que havia de saber perdonar tothom i sempre. És obvi que una exigència tan gran de *perdonar no anul·la les exigències objectives de la justícia*. La justícia ben entesa constitueix, per dir-ho així, la finalitat del perdó. En cap passatge del missatge evangèlic el perdó- i ni tan sols la misericòrdia que n'és la font - no significa indulgència envers el mal, envers l'escàndol, la injúria, l'ultratge comès. En cada cas, la reparació del mal o de l'escàndol, el rescabament de la injúria, la satisfacció de l'ultratge són condició del perdó.

Així, doncs, l'estructura fonamental de la justícia penetra sempre en el camp de la misericòrdia. Aquesta, amb tot, té la força de conferir a la justícia un contingut nou que s'expressa de la manera més senzilla i plena en el perdó. Aquest, en efecte, manifesta que, a més del procés de «compensació» i de «treva» que és específic de la justícia, és necessari

¹²⁸ Cf. 1 Jo 2:16.

¹²⁹ Mt 6:12.

¹³⁰ Ef 4:2; cf. Ga 6:2.

¹³¹ Mt 18:22.

l'amor perquè l'home s'afirmi com a tal. El compliment de les condicions de la justícia és indispensable, sobretot, a fi que és indispensable, sobretot, a fi que l'amor pugui revelar el propi rostre. En analitzar la paràbola del fill pròdig ja hem cridat l'atenció sobre el fet que *aquell que perdona i aquell que és perdonat* es troben en un punt essencial, que és la dignitat, és a dir, el valor essencial de l'home que no pot deixar-se perdre i l'afirmació del qual o el seu retrobament és font d'ela més gran alegria.¹³²

L'Església considera justament com un deure propi, com una finalitat de la pròpia missió, *custodiar l'autenticitat del perdó*, tant en la vida i en el comportament com en l'educació i en la pastoral. No la protegeix de cap més manera que custodiant la *font*, és a dir, el misteri de la misericòrdia de Déu mateix, revelat en Jesucrist.

A la base de la missió de l'Església, en totes les esferes de què parlen nombroses indicacions del recent Concili i la plurisecular experiència de l'apostolat no hi ha més que aquell «poar a les fonts del Salvador»:¹³³ és això el que marca múltiples orientacions a la missió de l'Església en la vida de cadascun dels cristians de les comunitats i també de tot el poble de Déu. Aquest «poar a les fonts del Salvador» no pot ser acomplert de cap més manera que en l'esperit d'aquella pobresa a la qual ens ha cridat el Senyor amb la parula i l'exemple: «Ho heu rebut gratuïtament, doneu-ho també gratuïtament».¹³⁴ Així, en tots els camins de la vida i del ministeri de l'Església – a través de la pobresa evangèlica dels ministres i dispensadors i del poble enter que dona testimoniatge «de totes les obres del Senyor»- s'ha manifestat encara més bé el Déu «ric en misericòrdia».

VIII

PREGÀRIA DE L'ESGLÉSIA DELS NOSTRES TEMPS

15. L'Església recorre a la misericòrdia divina

L'Església proclama la veritat de la misericòrdia de Déu, revelada en el Crist crucificat i ressuscitat, i la professa de diverses maneres. A més, intenta practicar la misericòrdia envers els homes a través dels homes, i veu en aquest fet una condició indispensable d'ela sol·licitud per a un món millor i «més humà», avui i demà. Amb tot, en cap moment ni en cap període històric –especialment en una època tan crítica com la nostra- l'Església no pot oblidar *la pregària que és un crit a la misericòrdia de Déu* davant les múltiples formes de mal que pesen sobre la humanitat i l'amenacen. Precisament aquest és el dret-deure fonamental de l'Església envers Déu i envers els homes. La consciència humana, com més perd el sentit del significat mateix de la paraula «misericòrdia» en sucumbir a la secularització; com més es distancia del misteri de la misericòrdia allunyant-se de Déu, *més l'Església té el dret i el deure de recórrer al Déu de la misericòrdia* «amb poderosos clams».¹³⁵ Aquests poderosos clams han d'estar presents en l'Església dels nostres temps, adreçats a Déu, per implorar la seva misericòrdia, la manifestació de la qual professa i proclama com a acomplerta en Jesús crucificat i ressuscitat, és a saber, en el misteri pasqual. És aquest misteri el que porta en ell la revelació més completa de la misericòrdia,

¹³² Cf. Lc 15:32

¹³³ Cf. Is 12: 3.

¹³⁴ Mt 10:8

¹³⁵ Cf. He 5:7.

és a dir, de l'amor que és més fort que la mort, més fort que el pecat i que tot mal, de l'amor que aixeca l'home de les caigudes greus i l'allibera de les amenaces més grans.

L'home contemporani sent aquestes amenaces. El que, sobre això, ha estat dit més amunt és solament un simple esbós. L'home contemporani s'interroga sovint, amb ànsia profunda, sobre la solució de les terribles tensions que s'han acumulat sobre el món i que s'entrellacen enmig dels homes. I si potser no té la *valentia de pronunciar la paraula «misericòrdia»*, o no troba el seu equivalent en la seva consciència privada de tot contingut religiós, *es fa encara més necessari que l'Església pronuncii aquesta paraula* no sols en nom propi, sinó també en nom de tots els homes contemporanis.

Cal, doncs, que tot el que he dit en el present document sobre la misericòrdia, que ha trobat una expressió tan rica en la Sagrada Escripura i en la Tradició, així com en l'autèntica vida de fe de tantes generacions del poble de Déu. Amb aquest crit ens girem, com tots els escriptors sagrats, cap al Déu que no pot menysprear res del que ha creat,¹³⁶ el Déu que és fidel a si mateix, a la seva paternitat i al seu amor. I com els profetes, recorrem a l'amor que té característiques maternes, i, a semblança d'una mare, segueix cadascun dels seus fills, cada ovella esgarriada, encara que hi hagués milions d'esgarriats, encara que al món la iniquitat prevalgués per damunt de la honestat, encara que la humanitat contemporània meresqués pels seus pecats un nou «diluvi», com el va merèixer al seu temps la generació de Noè. Recorrem a l'amor patern que el Crist ens ha revelat en la seva missió messiànica i que assoleix el seu cim a la creu, en la seva mort i resurrecció. Recorrem a Déu per mitjà del Crist, recordant les paraules del *Magnificat* de Maria, que proclama la misericòrdia «de generació en generació»! Implorèm la misericòrdia divina per a la generació contemporània! Que l'Església que, seguint l'exemple de Maria, mira de ser també mare dels homes en Déu, expressi en aquesta pregària la seva sol·licitud maternal i al mateix temps el seu amor confiat, del qual neix la més ardent necessitat de l'oració.

Elevem les nostres *súpliques, guiats per la fe, l'esperança i la caritat* que el Crist ha empeltat en els nostres cors. Aquesta actitud és així mateix amor envers Déu, que a voltes l'home contemporani ha allunyat d'ell en proclamar de diverses maneres que és quelcom de «superflu». Això és, doncs, *amor a Déu*. Sentim profundament que l'home d'avui l'ofengui i el rebutgi i estem disposats a cridar amb el Crist a la creu: «Pare, perdoneu-los, que no saben el que fan».¹³⁷ Això és al mateix temps *amor als homes*, a tots els homes sense excepció ni divisió de cap mena: sense diferències de raça, cultura, llengua, cosmovisió, sense distinció entre amics i enemics. Això és amor als homes que desitja tot bé veritable a cadascun i a tota la comunitat humana, a tota família, nació, grup social; als joves, als adults, als pares, als ancians, als malalts; és amor a tothom, sense excepció. Això és amor, o sigui, sol·licitud que urgeix a garantir a cadascú tot bé autèntic i allunyar i conjurar el mal.

I, si algun dels nostres contemporanis no comparteix la fe i l'esperança que em mouen, com a servent del Crist i administrador dels misteris de Déu,¹³⁸ a implorar en aquesta hora de la història la misericòrdia de Déu a favor de la humanitat, que intenti almenys comprendre *el motiu d'aquesta pressa. Està dictada per l'amor a l'home*, a tot allò que és humà i que, segons la intuïció d'una gran part dels contemporanis, està amenaçat per un perill immens. El misteri del Crist que, manifestant-nos la gran vocació de l'home, m'ha impulsat a confirmar a l'encíclica *Redemptor hominis* la seva incomparable dignitat,

¹³⁶ Cf. Sa 11:24; Ps 145 (144): 9; Gn 1:31.

¹³⁷ Lc 23:34

¹³⁸ Cf. 1C 4:1.

m'obliga al mateix temps a proclamar la misericòrdia com a amor compassiu de Déu revelat en aquest misteri. Això m'obliga també a recórrer a aquesta misericòrdia i a implorar-la en aquesta difícil, crítica, fase de la història de l'Església i del món, mentre ens encaminem cap al final del segon mil·lenni.

En nom de Jesucrist, crucificat i ressuscitat, en l'esperit de la seva missió messiànica sempre present en la història de la humanitat, *elevem la nostra veu i supliquem* que en aquesta etapa de la història es reveli una vegada més aquell amor que hi ha en el Pare i que per obra del Fill i de l'Esperit Sant manifesti amb la seva presència en el món contemporani que és més fort que el mal: més fort que el pecat i la mort. Implorem-ho per intercessió d'aquella que no para de proclamar «la misericòrdia de generació en generació», i també d'aquells en qui s'han complert fins al final les paraules del Sermó de la muntanya: «Benaurats els misericordiosos, perquè obtindran misericòrdia».¹³⁹

En continuar la gran tasca d'aplicar el concili Vaticà II, - en el qual podem veure justament una nova fase de l'autorealització de l'Església en la mesura de l'època en què ens ha tocat de viure-, l'Església mateixa ha de guiar-se per la plena consciència que en aquesta obra no li és lícit, de cap manera, de replegar-se sobre si mateixa. La *raó* del seu ésser és, en efecte de *revelar Déu*, és a dir, el Pare que ens permet de «veure'l» en el Crist. Per molt forta que pugui ser la resistència de la història humana; per molt marcada que sigui l'heterogeneïtat de la civilització contemporània; per molt gran que sigui la negació de Déu en el món, més gran ha de ser la proximitat a aquest misteri que, amagat des dels segles en Déu, ha estat després realment comunicat a l'home en el temps per mitjà de Jesucrist.

Amb la meva benedicció apostòlica.

Donat a Roma, a Sant Pere, el dia 30 de novembre, diumenge primer d'Advent, de l'any 1980, tercer del meu pontificat.

JOAN PAU II, Papa¹⁴⁰

¹³⁹ Cf. Mt 5:7

¹⁴⁰ Cf. Jo 14:9